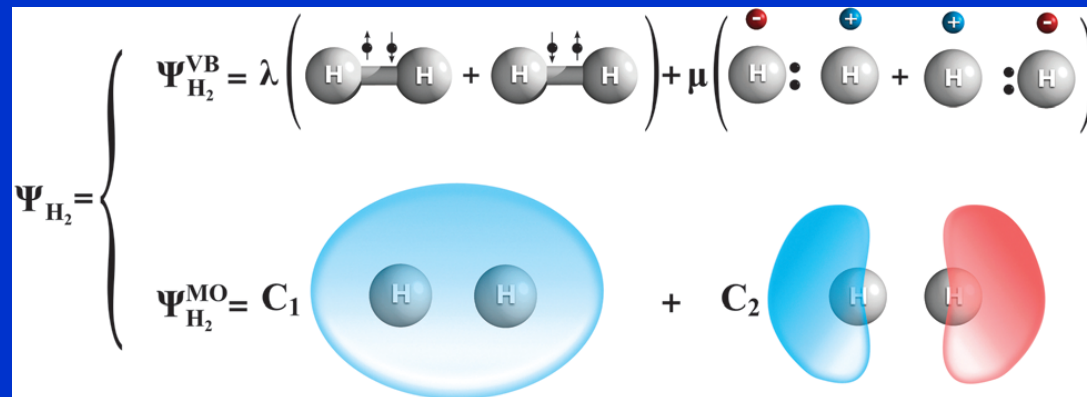

Chemická vazba

Důvody pro vazbu = **menší energie** atomů ve **vázaném stavu** než energie jednotlivých oddělených atomů

Mechanismus tvorby vazby = sdílení, předávání nebo redistribuce **valenčních elektronů**

- Model **lokalizovaných** elektronových párů:
Lewis, valenční vazby - VB, VSEPR, hybridizace
- Model **delokalizovaných** elektronů: molekulové orbitály - MO

Typy chemických vazeb

Kovalentní = sdílení elektronů (e páru, 1e v H_2^+ ,) několika atomy (2, 3, 4....), třicenterní-dvouelektronová vazba

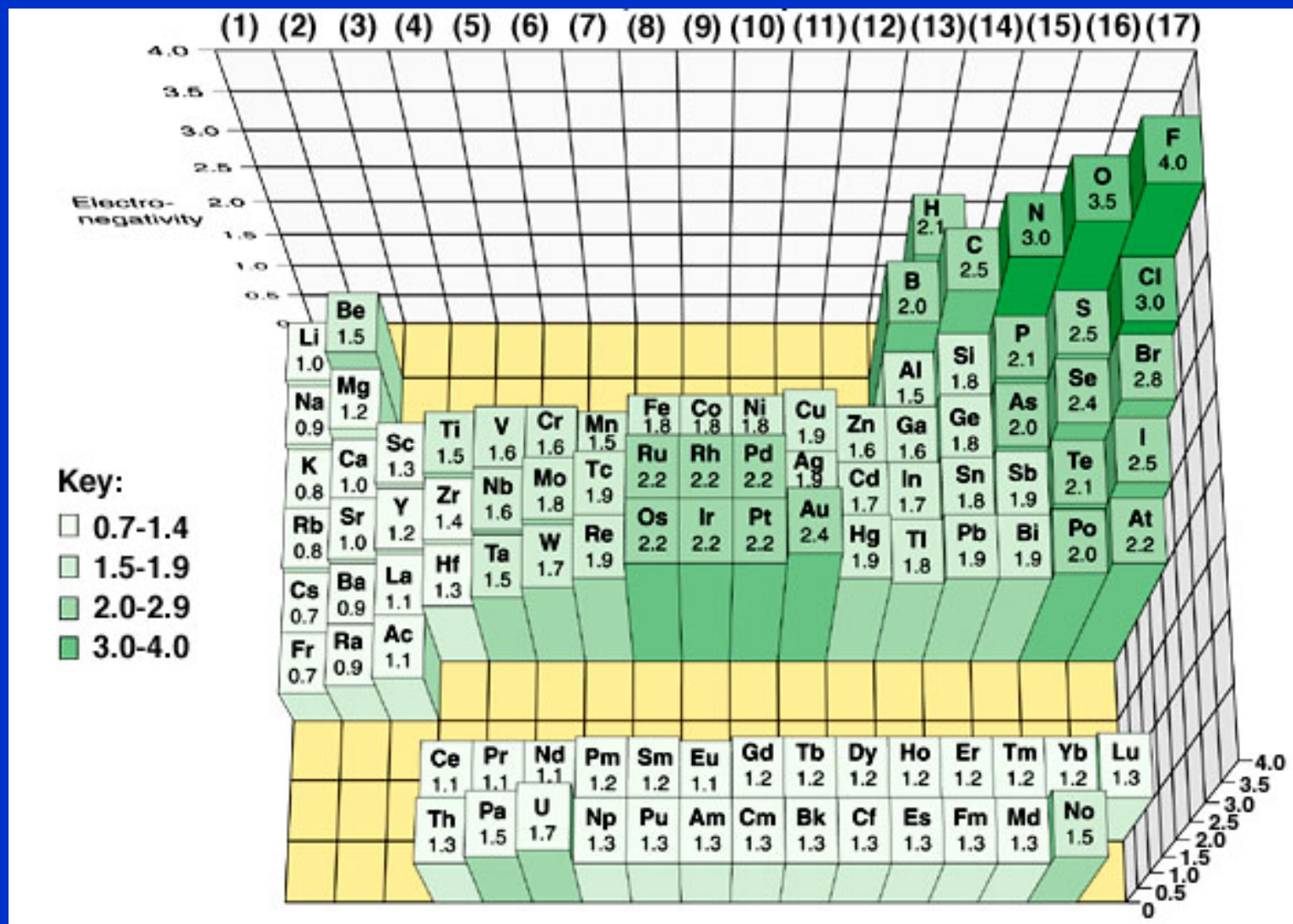
Kovová = sdílení elektronů mezi mnoha atomy, pásová teorie

Iontová = předání elektronů, tvorba iontů, Coulombovské přitažlivé síly mezi opačně nabitými ionty

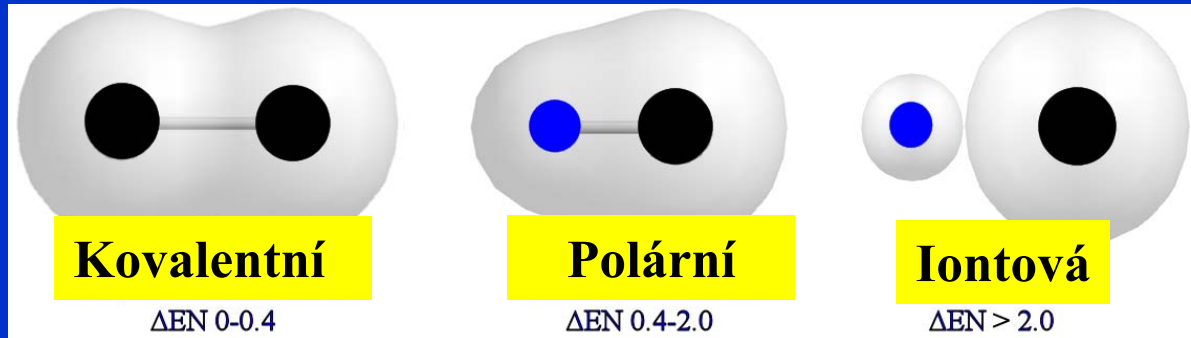
Van der Waalsova = Coulombovské přitažlivé síly mezi dočasnými náboji (dipóly)

Topologická = mechanické spojení molekul (rotaxeny, katenany, karcerandy)

Elektronegativita a typ vazby

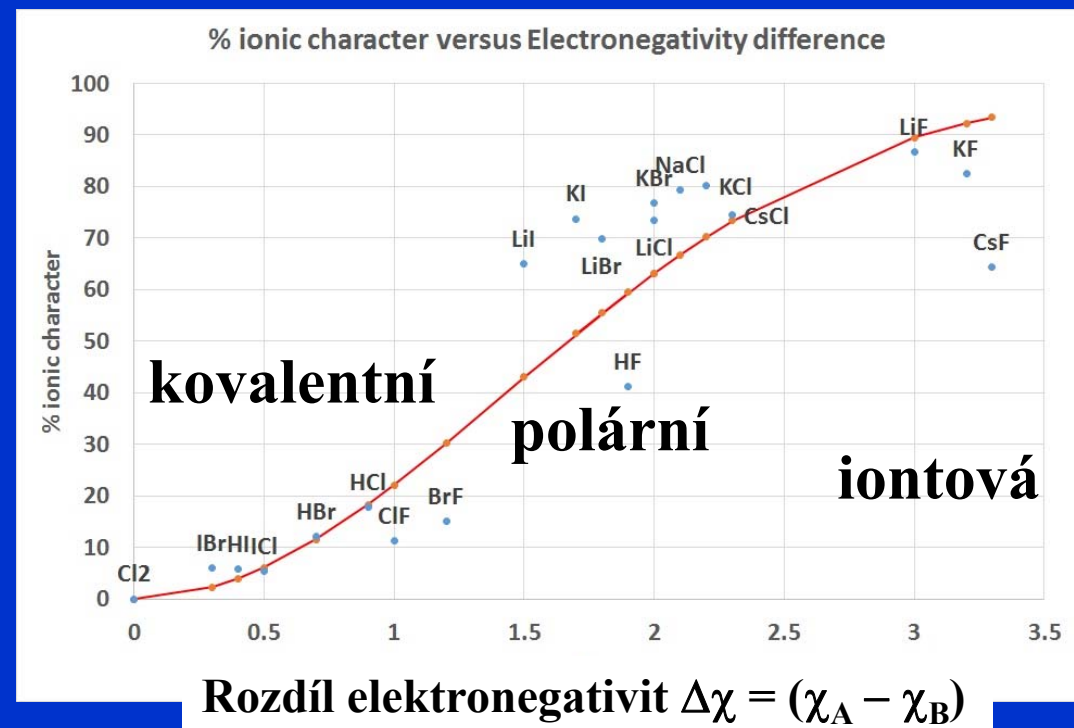
Elektronegativita a typ vazby

Přechod od kovalentní k iontové vazbě je spojitý a většina sloučenin leží mezi oběma extrémy, žádná vazba není zcela iontová

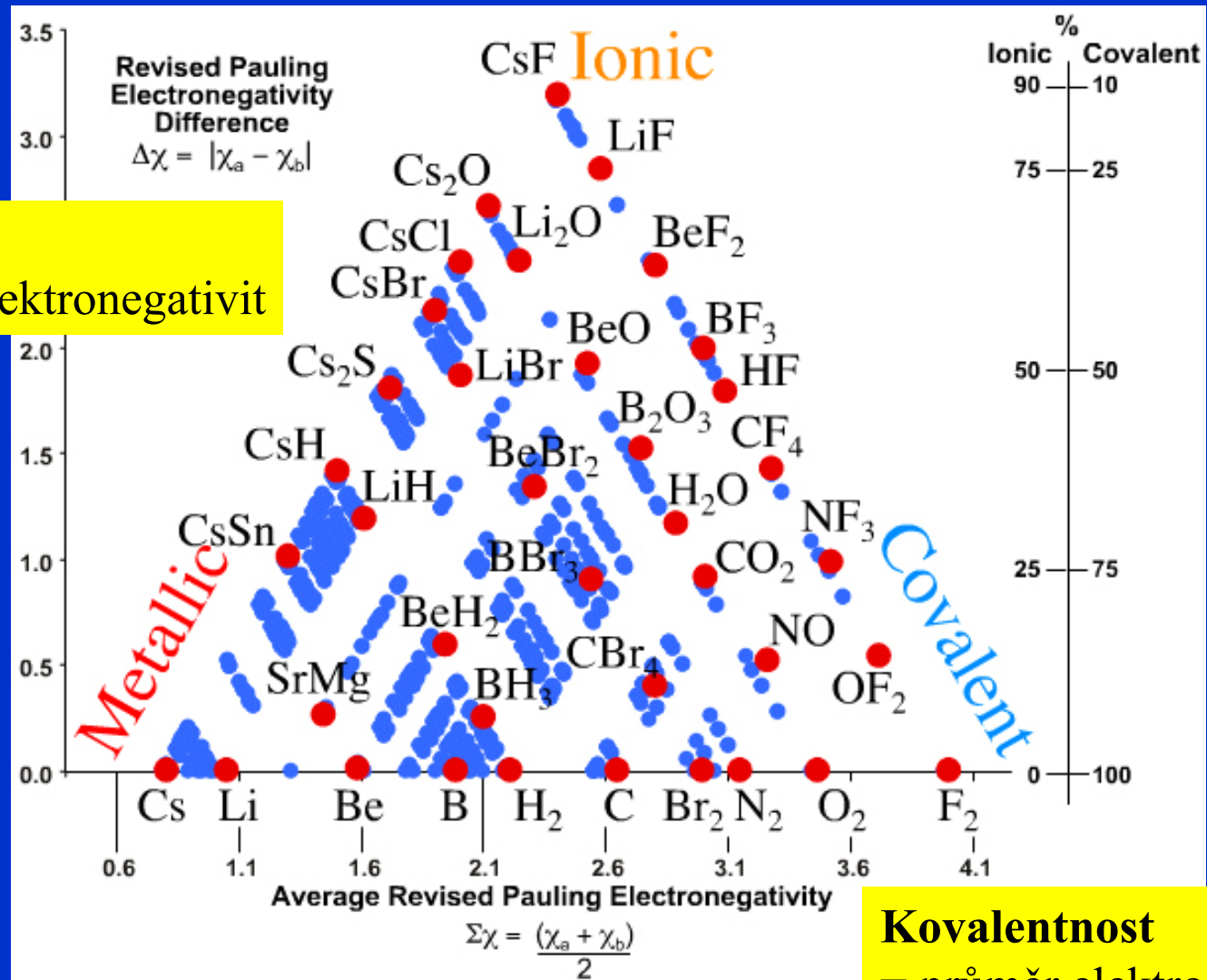
Iontovost vazby

$$i = 1 - \exp[-0.21(\chi_A - \chi_B)^2]$$

Van Arkelův trojúhelník

Iontovost
= rozdíl elektronegativit

Kovalentnost
= průměr elektronegativit

Iontová a kovalentní vazba

LiCl - NaCl - KCl - RbCl - CsCl

NaI - NaBr - NaCl - NaF

AlN - MgO - NaF

Roste iontovost

a rozdíl elektronegativit

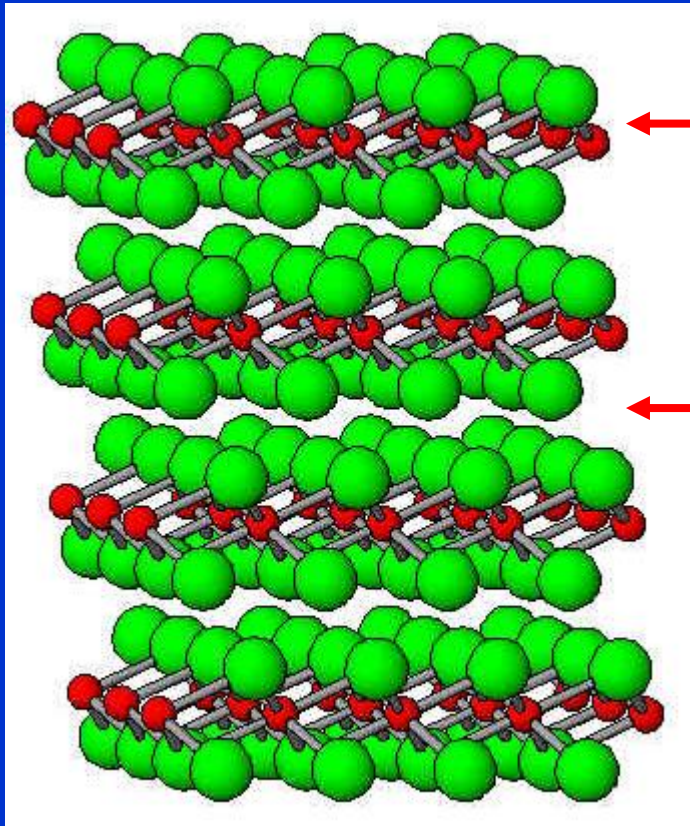
Stoupá kovalence

**Roste polarizovatelnost aniontu
a polarizační schopnost kationtu**

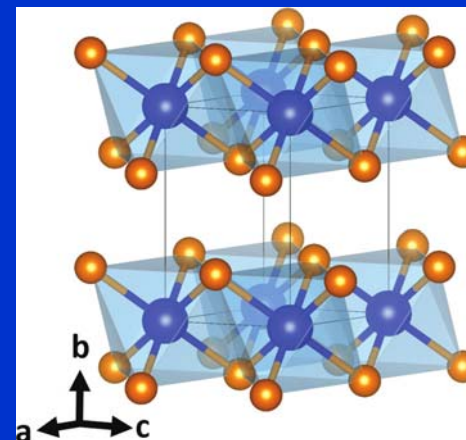

Různé typy chemické vazby v jedné sloučenině

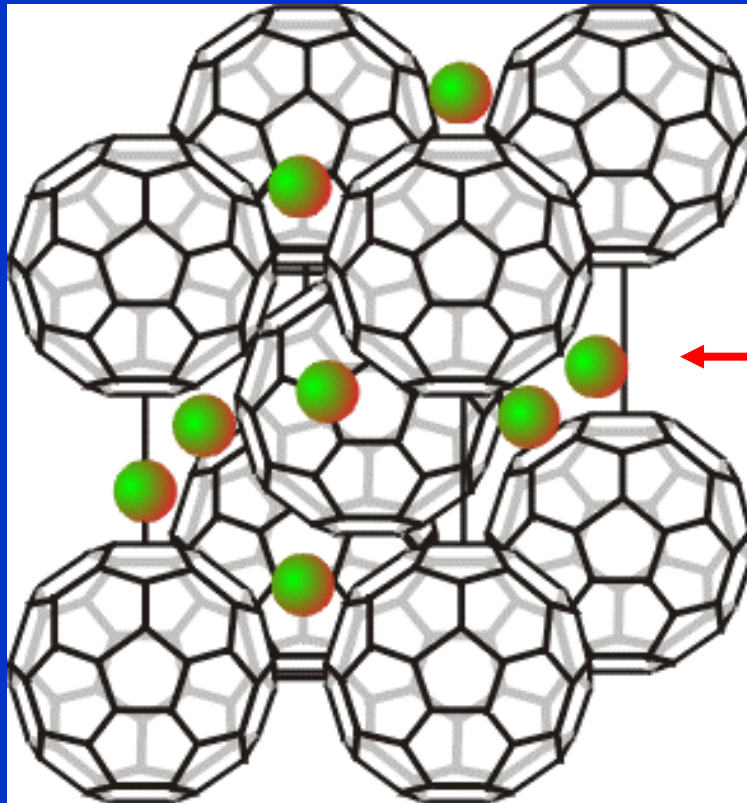

Kovalentní ve vrstvách CdI_2

Van der Waalsova mezi vrstvami

Různé typy chemické vazby v jedné sloučenině

Kovalentní C-C

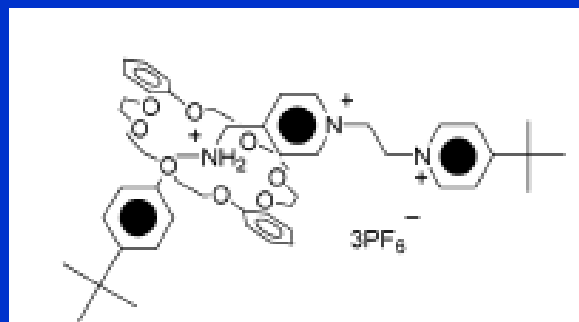
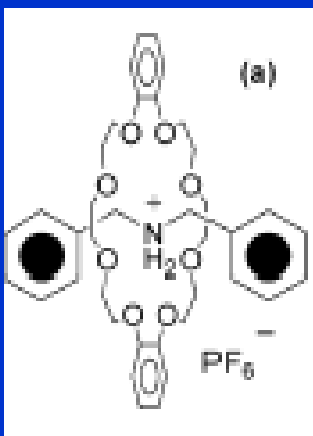
Iontová

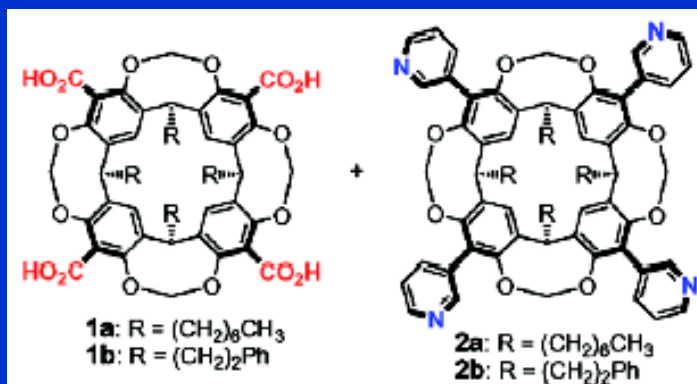

Topologická vazba: rotaxeny, katenany, karcerandy

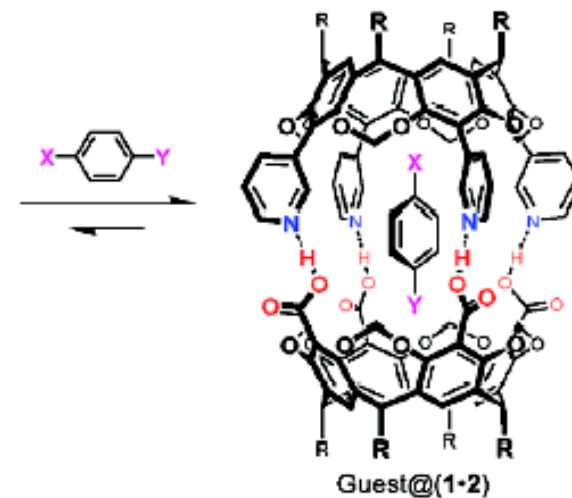
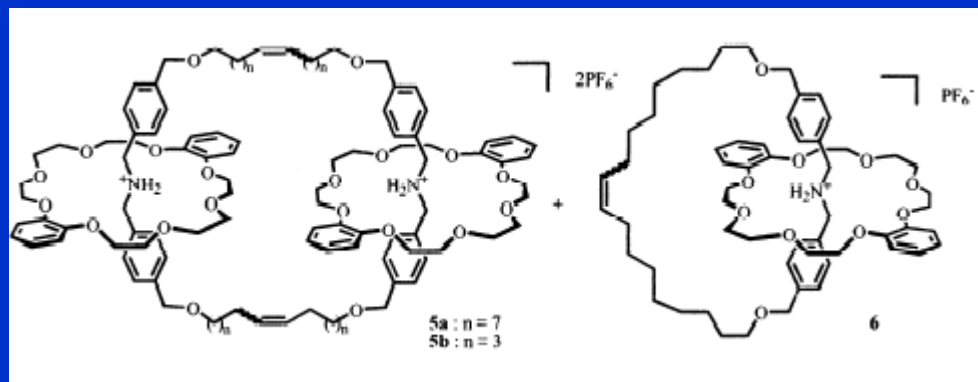
rotaxeny

karcerandy

katenary

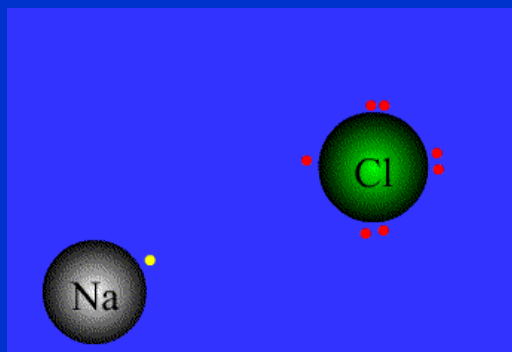

Iontová vazba

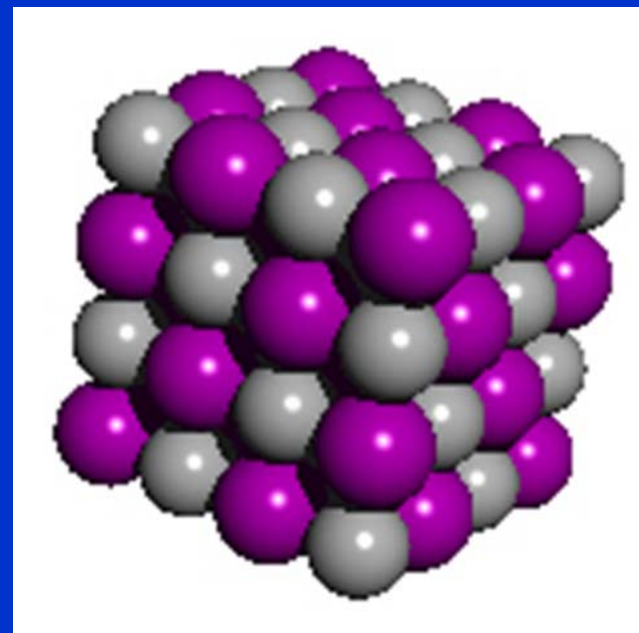

$$\Delta H^0_{\text{sluč}} = -410,9 \text{ kJ mol}^{-1}$$

Uvolněné reakční teplo

Vytvoření oktetu pro Na^+ i Cl^-
Neexistuje molekula NaCl
Je to jen vzorcová jednotka
Nekonečná mřížka uspořádaných
kationtů a aniontů

Mřížková energie, L

Mřížková energie je energie, která se uvolní při vytvoření jednoho molu pevné iontové sloučeniny z iontů v plynném stavu (exothermní, $L < 0$)

Coulombovská přitažlivá síla mezi dvěma ionty

$$F = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{Z_+ Z_- e^2}{r^2}$$

Z = náboje iontů
 r = vzdálenost iontů

Mřížková energie L [kJ mol^{-1}]

Coulombovské přitažlivé a odpudivé síly mezi **1 molem iontů**

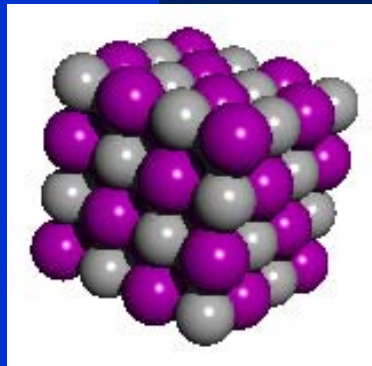
$$L = N_A M \frac{Z_+ Z_- e^2}{4\pi\epsilon_0 r}$$

M = Madelungova konstanta
udává geometrii krystalové mřížky
(NaCl, CsCl, CaF₂, ZnS,....)

Mřížkové energie halogenidů alkalických kovů

$$L = N_A M \frac{Z_+ Z_- e^2}{4\pi\epsilon_0 r} \approx k \frac{Z_+ Z_-}{r}$$

exothermní, $L < 0$

L [kJ mol⁻¹]

F

Cl

Br

I

Li

1037

862

785

729

Na

918

788

719

670

K

817

718

656

615

Rb

784

694

634

596

Cs

729

672

603

568

Mřížkové energie a fyzikální vlastnosti

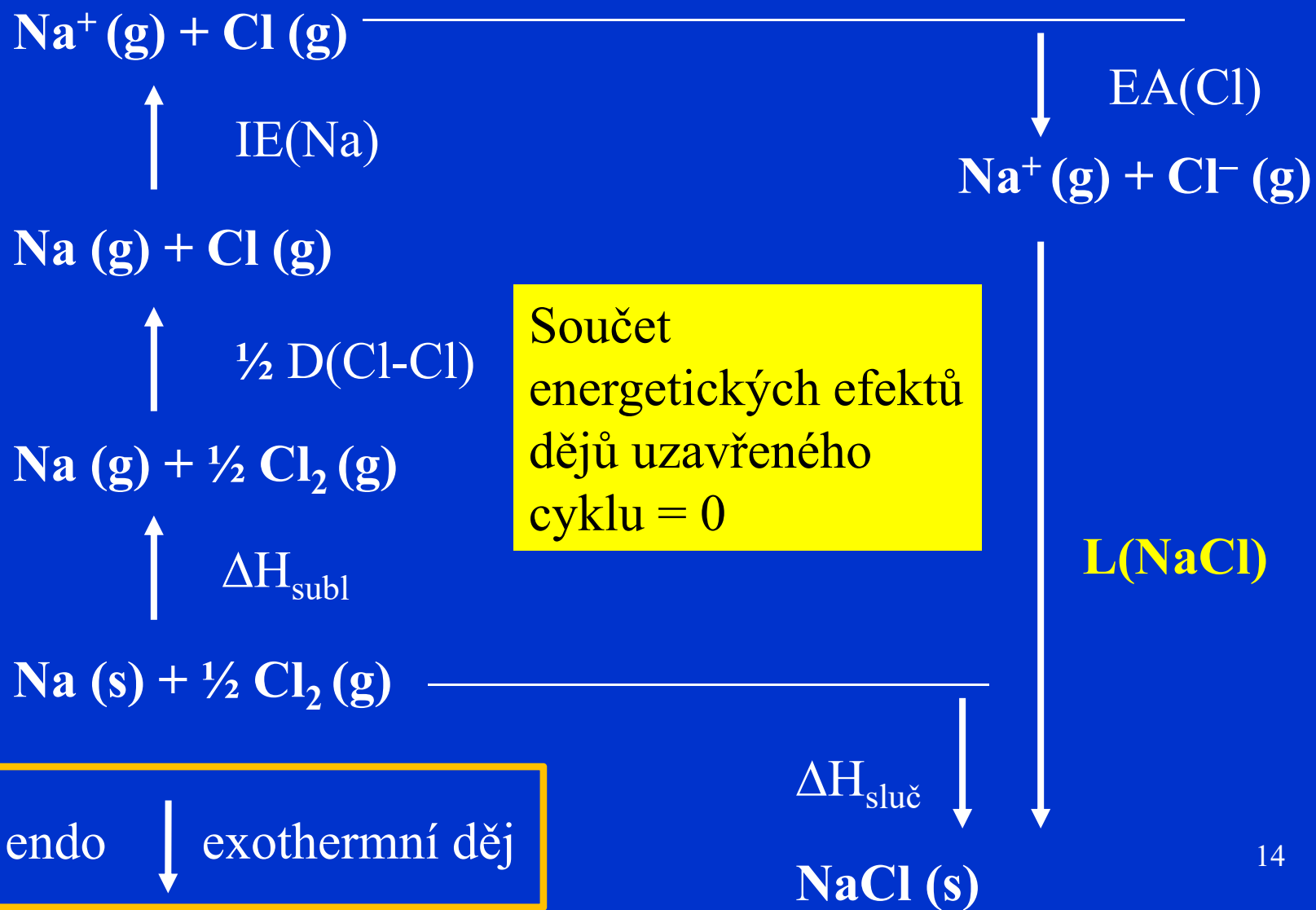
	L [kJ mol ⁻¹]	T _t [°C]		L [kJ mol ⁻¹]	T _t [°C]
NaF	918	996	KF	817	857
NaCl	788	801	KCl	718	770
NaBr	719	747	KBr	656	742
NaI	670	660	KI	615	682

$$L \approx k \frac{Z_+ Z_-}{r}$$

	L [kJ mol ⁻¹]	T _t [°C]	Mohs
MgCl₂	2326	714	-
MgO	3920	2642	6,0
CaO	3513	2570	4,5
SrO	3283	2430	3,5
BaO	3114	1925	3,3
ScN	7547	-	-

Born – Haberův cyklus

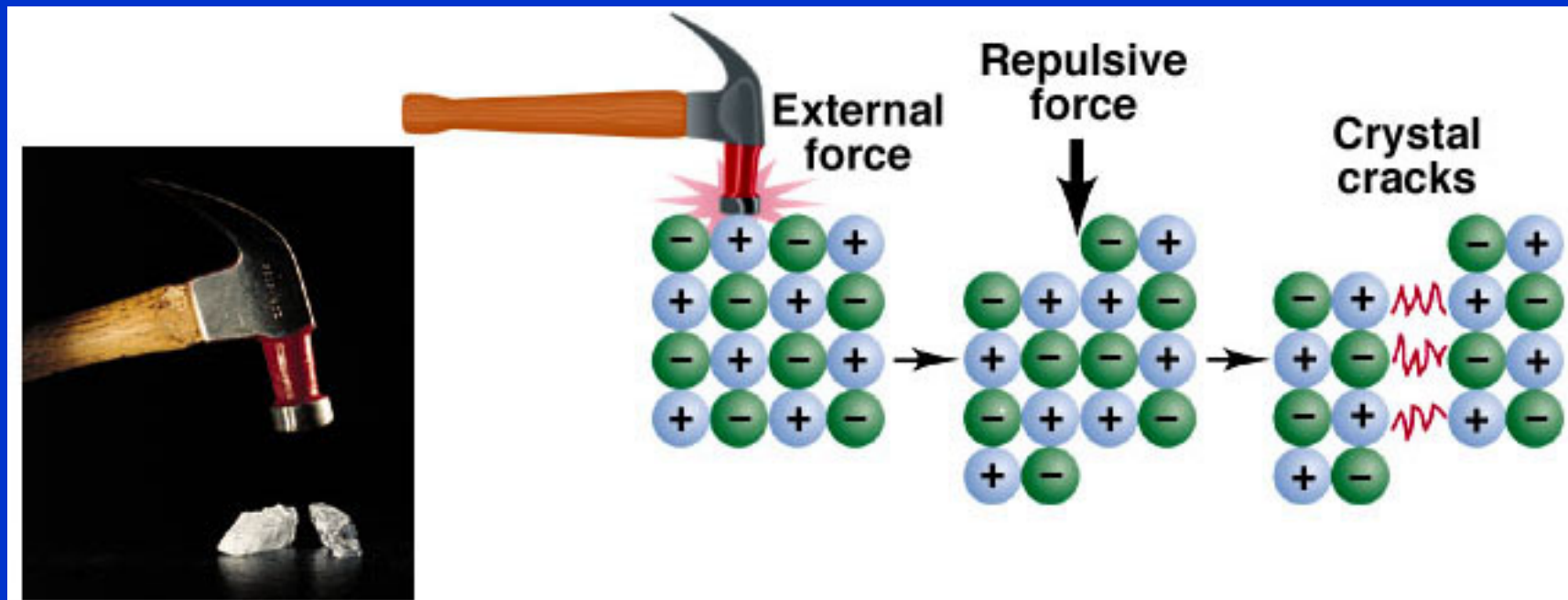

Born – Haberův cyklus

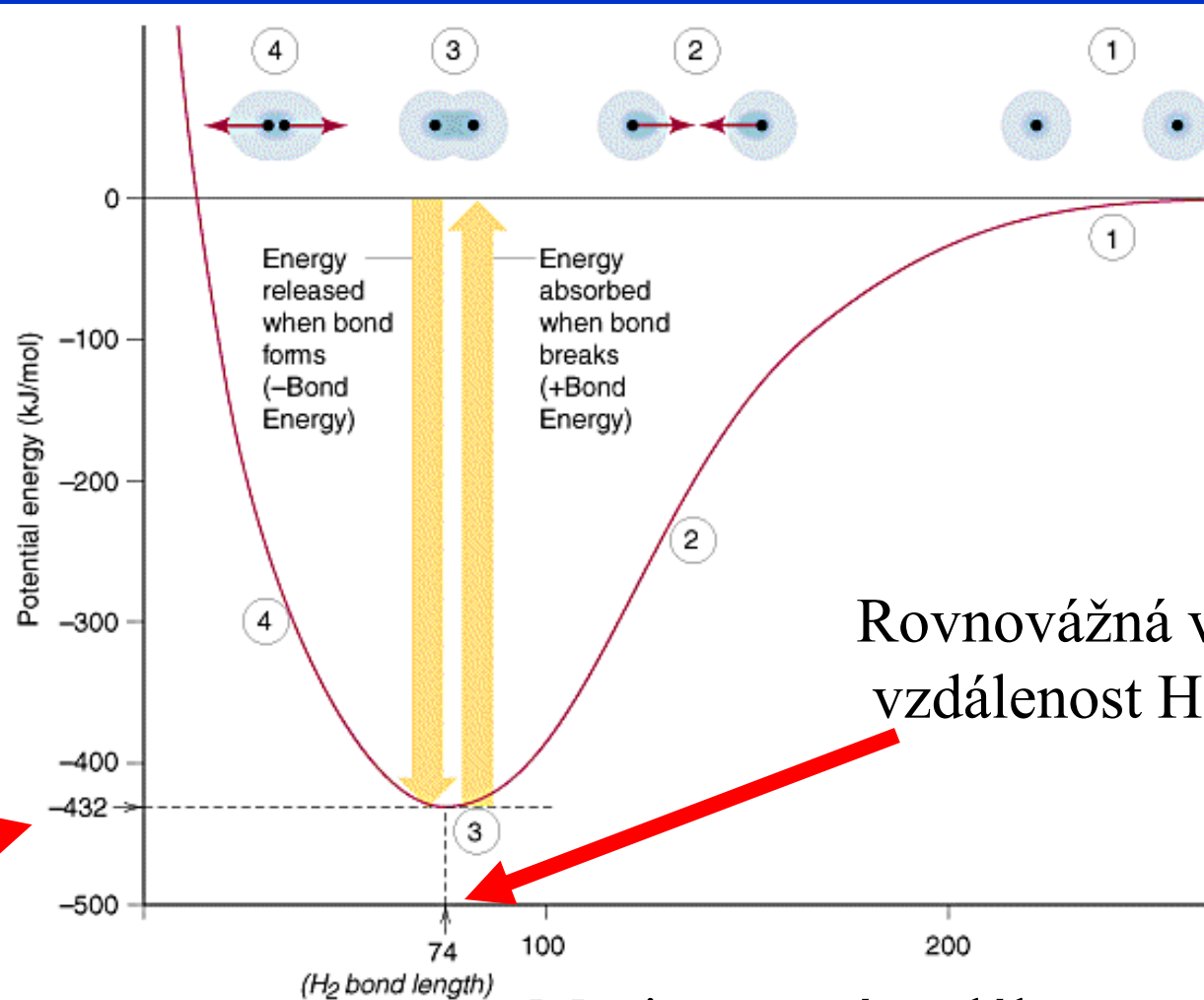
Mechanické vlastnosti iontových sloučenin

Kovalentní vazba

Kovalentní vazba v molekule vodíku H₂

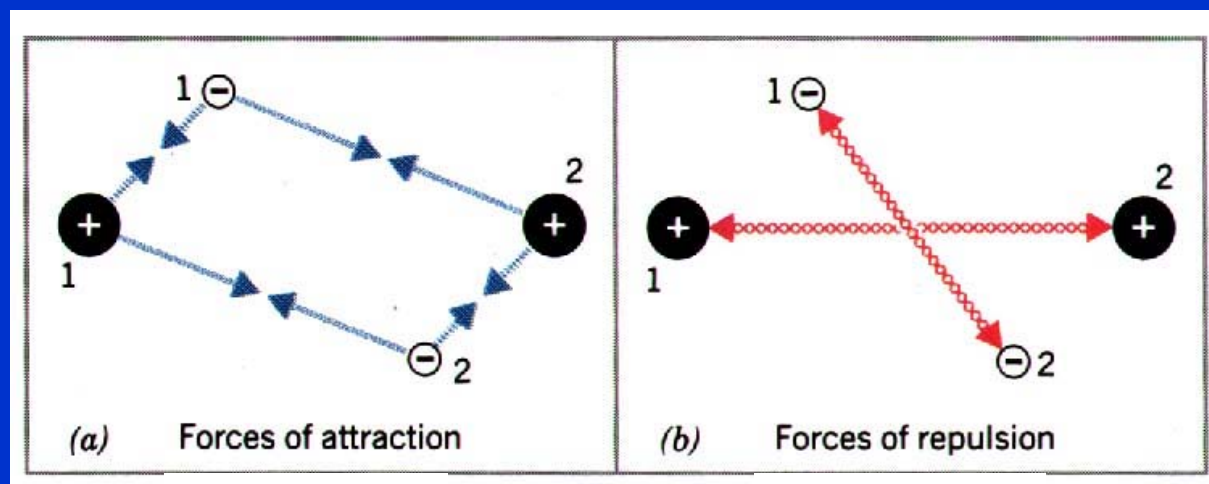
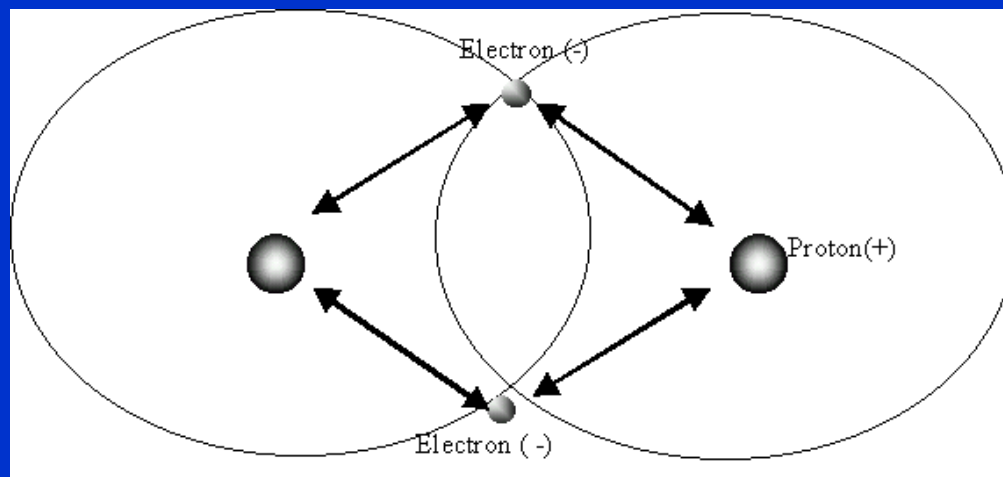

Vazebná energie H–H

Rovnovážná vazebná vzdálenost H–H

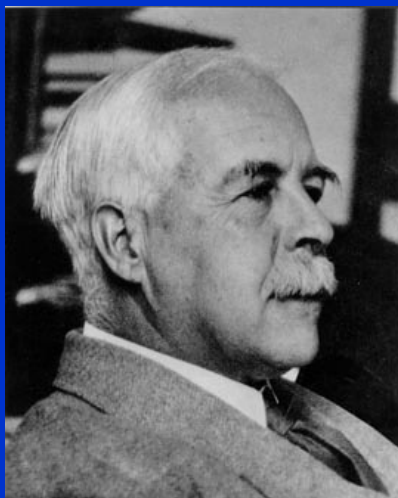
Meziatomová vzdálenost, pm

Kovalentní vazba v molekule vodíku H₂

Přitažlivé

Odpudivé

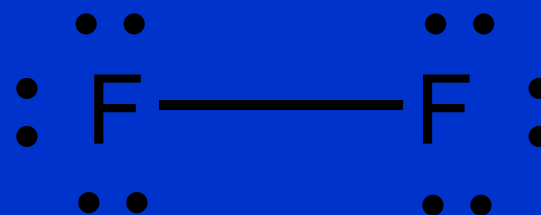
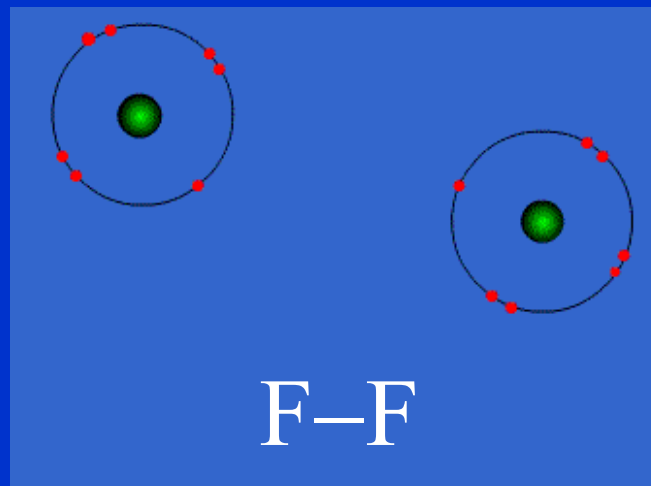
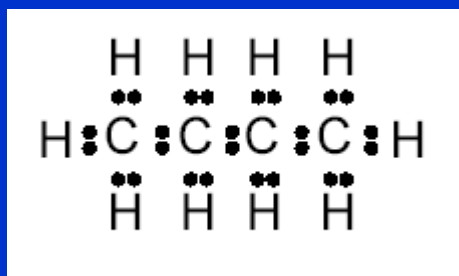

Gilbert N. Lewis
(1875 - 1946)

Kovalentní vazba

1902

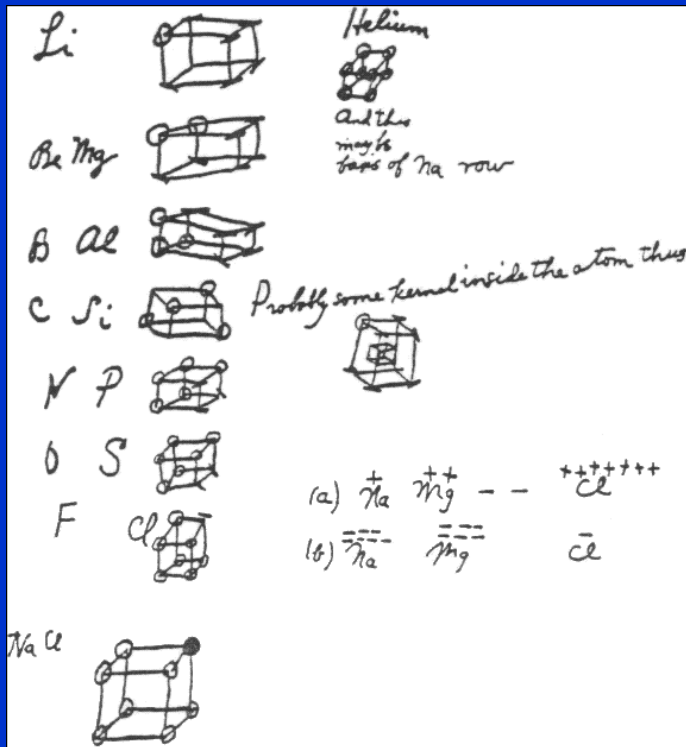
Atomy se sdílením elektronových párů snaží doplnit svou valenční sféru na elektronový **oktet**

Oktetové pravidlo

Gilbert N. Lewis
1902

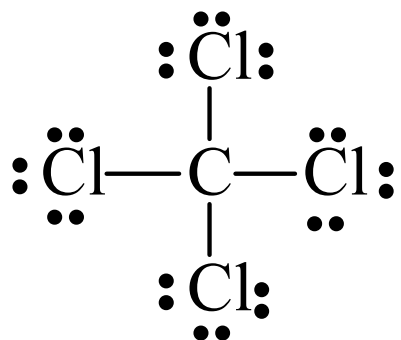

He	$1s^2$
Ne	$[\text{He}] 2s^2 2p^6$
Ar	$[\text{Ne}] 3s^2 3p^6$
Kr	$[\text{Ar}] 3d^{10} 4s^2 4p^6$
Xe	$[\text{Kr}] 4d^{10} 5s^2 5p^6$
Rn	$[\text{Xe}] 4f^{14} 5d^{10} 6s^2 6p^6$

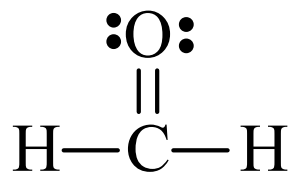
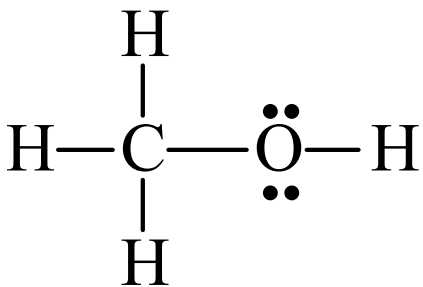
Lewisovy struktury

- Tvorba stabilní sloučeniny (n atomů) = atomy dosáhnou konfigurace **vzácného plynu - oktet**
- Sečti **valenční elektrony** všech atomů, $\pm$ náboj = E
- Pro oktety potřebujeme $8n$ elektronů, $8n - E$ musí být sdíleno
- Použij dvojice elektronů k vytvoření **jednoduchých** vazeb mezi atomy ($= S$)
- Zbývající sdílené elektrony ($P = 8n - E - S$) umísti jako násobné vazby tak, aby byl vytvořen duet pro H atomy a oktet pro C, N, O, F
- Nesdílené elektrony ($E - S - P$) rozmísti jako volné elektronové páry tak, aby byl vytvořen oktet pro C, N, O, F
- Sloučeniny prvků skupiny Be a B mohou být elektronově deficitní
- Prvky 3. a vyšších period mohou překročit oktet
- Elektrony převyšující oktet umísti na centrální atom

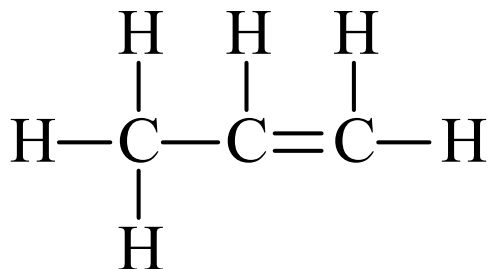
Lewisovy struktury

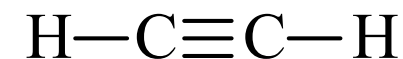
$n = 5$, $E = 32$ (počet elektronů)
 $8n - E = 40 - 32 = 8$ sdíleno
 $S = 8$ (4 jednoduché vazby)
 $P = 8n - E - S = 0$ (násobné vazby)
 $E - S - P = 24$ (volné el. páry = 12)

$n = 4$, $E = 12$ (počet elektronů)
 $2 \cdot 2 + 2 \cdot 8 - E = 20 - 12 = 8$ sdíleno
 $S = 6$ (3 jednoduché vazby)
 $P = 8n - E - S = 2$ (1 násobná vazba)
 $E - S - P = 4$ (volné el. páry = 2)

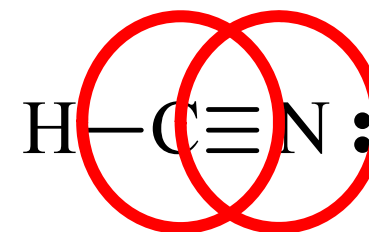
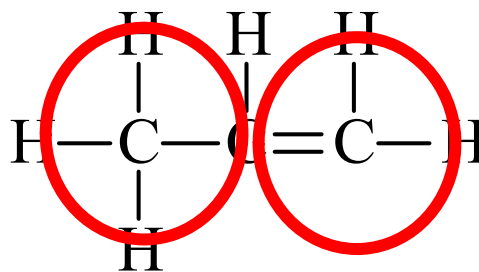
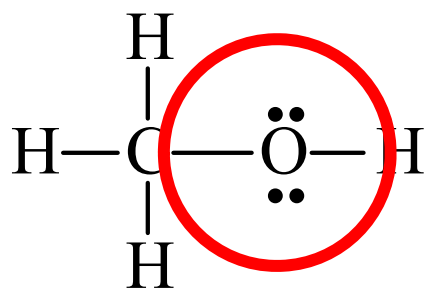
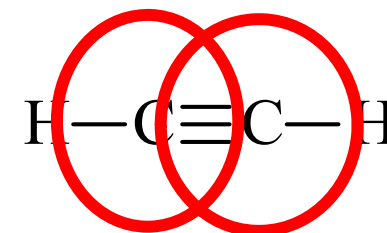
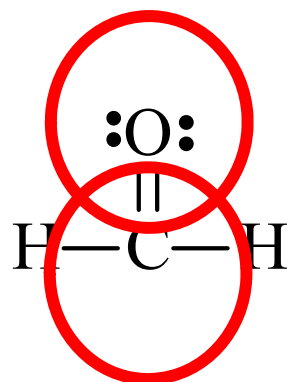
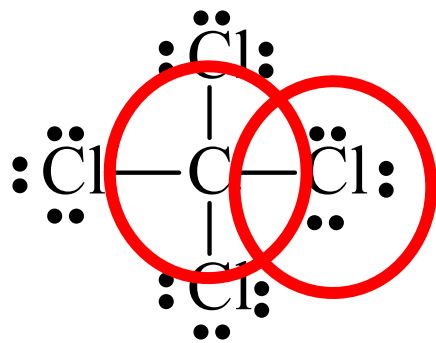
$n = 4$, $E = 10$ (počet elektronů)
 $2 \cdot 2 + 8 \cdot 2 - E = 20 - 10 = 10$ sdíleno
 $S = 6$ (3 jednoduché vazby)
 $P = 8n - E - S = 4$ (2 násobné vazby)
 $E - S - P = 0$ (volné el. páry = 0)

$n = 3$, $E = 10$ (počet elektronů)
 $2 \cdot 1 + 8 \cdot 2 - E = 18 - 10 = 8$ sdíleno
 $S = 4$ (2 jednoduché vazby)
 $P = 8n - E - S = 4$ (2 násobné vazby)
 $E - S - P = 2$ (volné el. páry = 1)

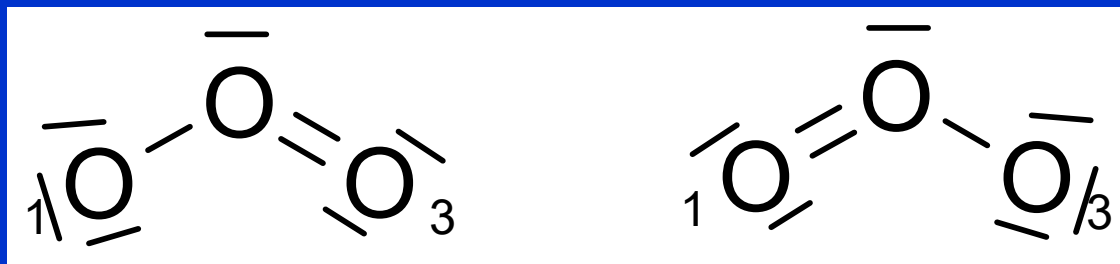

Lewisovy struktury - oktety

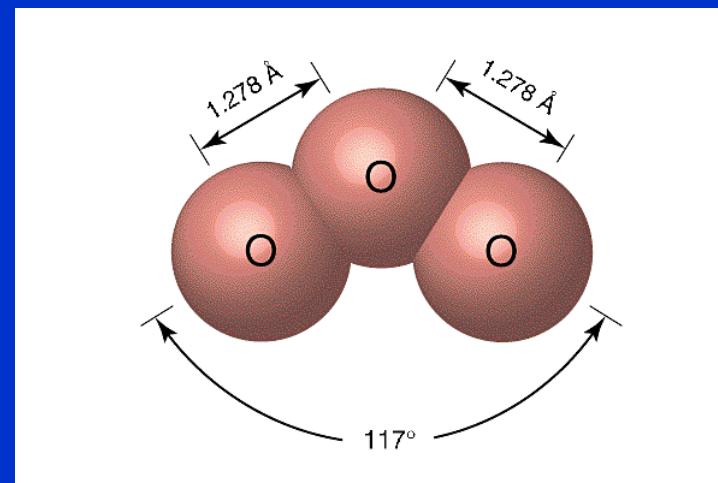

Lewisovy struktury

Popis skutečné situace??

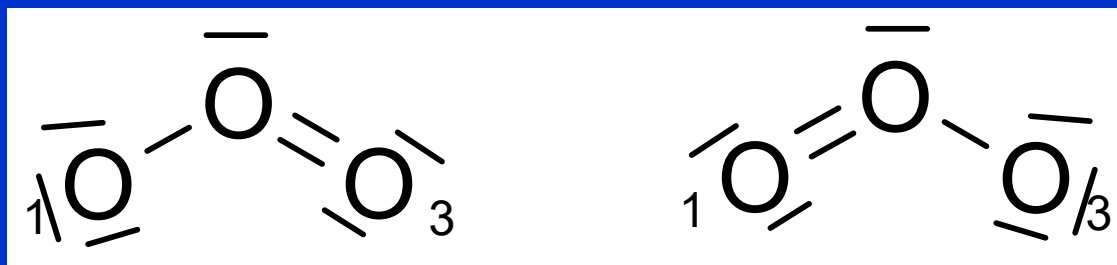
$n = 3$, $E = 18$ (počet elektronů)
 $8n - E = 24 - 18 = 6$ sdíleno
 $S = 4$ (2 jednoduché vazby)
 $P = 8n - E - S = 2$ (1 násobná vazba)
 $E - S - P = 12$ (volné el. páry = 6)

Rezonanční struktury

Poloha jader se nemění, umístění elektronů je odlišné

Popis skutečné situace není ani jedna z možných struktur, není to ani rychlý přechod mezi jednotlivými strukturami, ale superpozice všech

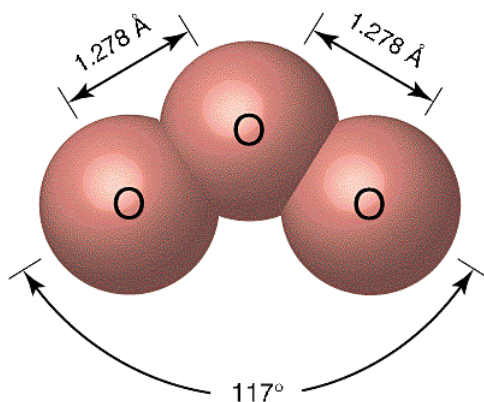

Délka vazby, Å

O₂ 1,21

O₃ 1,278

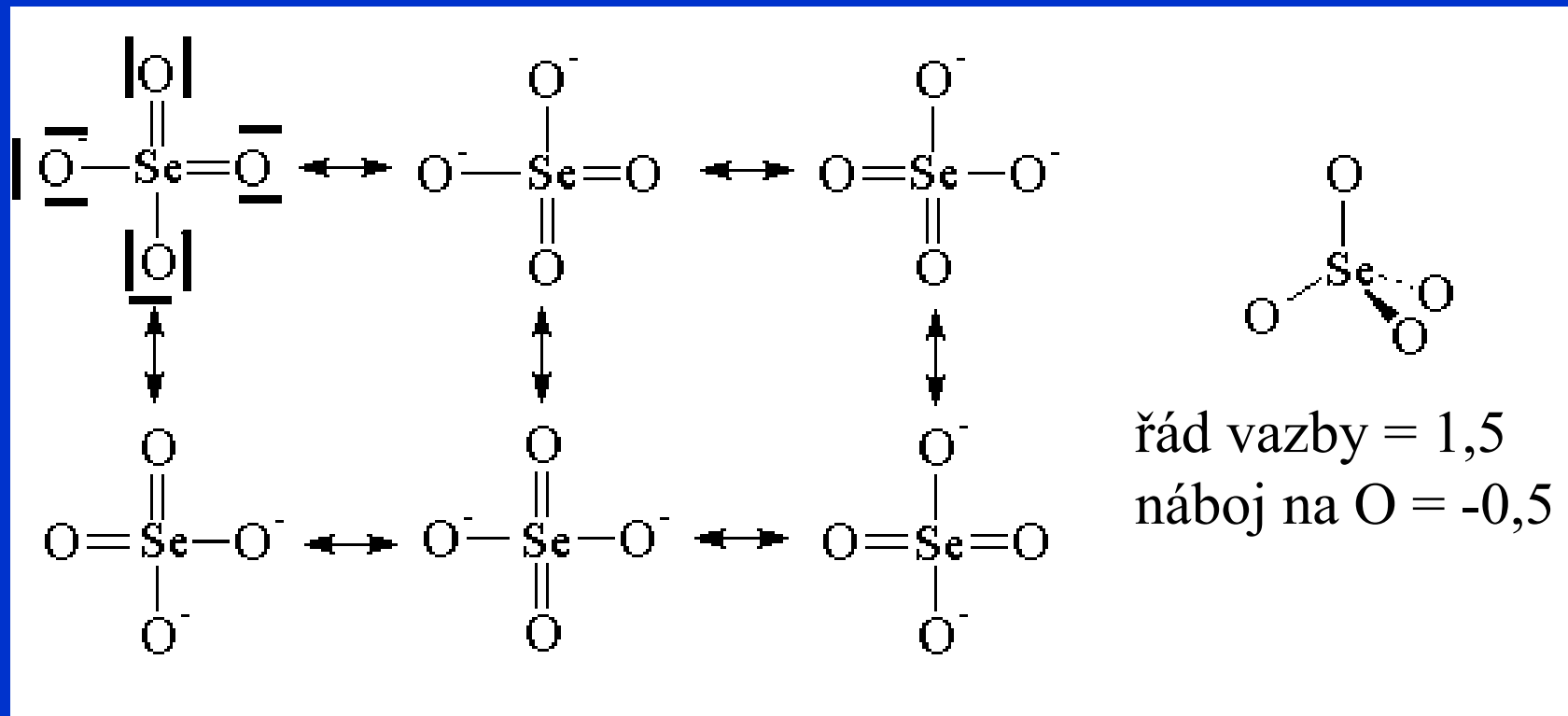
O₂²⁻ 1,49

řád vazby = 1,5

Rezonanční struktury

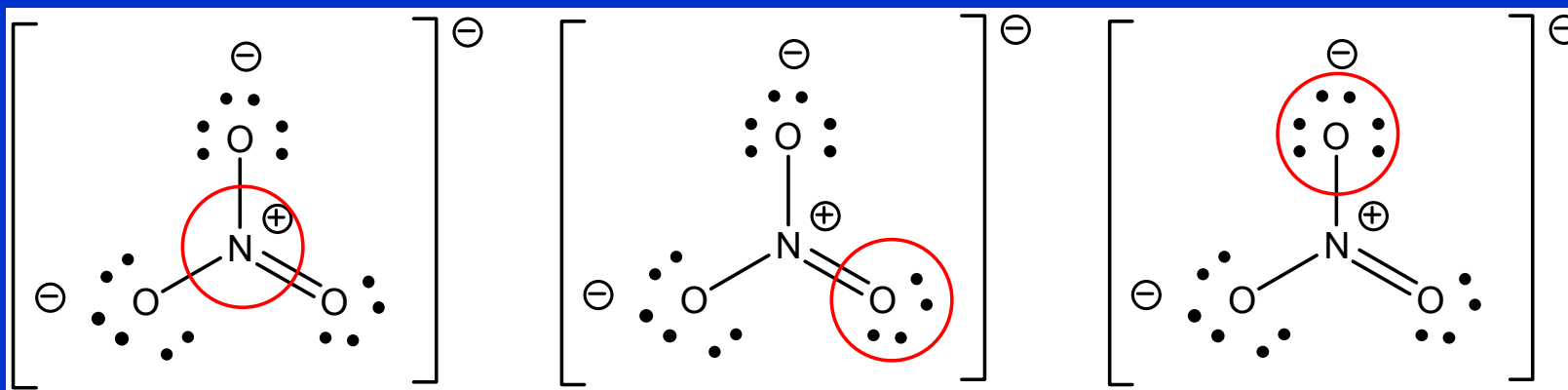

$$8n = 40, E = 32$$

Formální náboj

Oxidační číslo = všechny elektrony k elektronegativnějšímu prvku, konvenční oxidační stav pro názvosloví, výpočet výměny e v redoxních reakcích, není to skutečný náboj na daném atomu

Formální náboj = rozdíl mezi počtem valenčních elektronů na volném atomu a valenčními elektrony přiřazenými atomu v molekule: volné páry patří celé danému atomu, vazebné páry jsou rozděleny mezi partnery

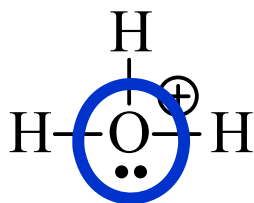

Formální náboj

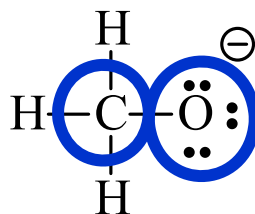
Formální náboj = rozdíl mezi počtem valenčních elektronů na volném atomu a valenčními elektrony přiřazenými atomu v molekule: volné páry patří celé danému atomu, vazebné páry jsou rozděleny mezi partnery

- Atomy se snaží dosáhnout **minimálního** formálního náboje, nejlépe nula
- **Negativní** formální náboj je umístěn na **nejelektronegativnějším** atomu
- **Součet** formálních nábojů v molekule (iontu) musí být roven **celkovému náboji** na dané částici

Formální náboj v H_3O^+ , CH_3O^- , CH_3^+ , CO , N_3^-

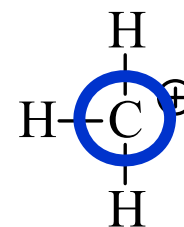

$$\text{O}: 6 - 5 = +1$$

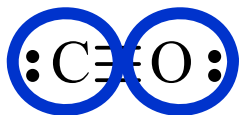

$$\text{C}: 4 - 4 = 0$$

$$\text{O}: 6 - 7 = -1$$

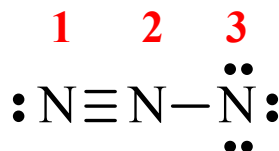
$$\text{C}: 4 - 3 = +1$$

$$\text{C}: 4 - 5 = -1$$

$$\text{O}: 6 - 5 = +1$$

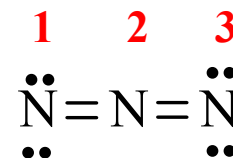
Oxidační čísla?

$$\text{N}_1: 5 - 5 = 0$$

$$\text{N}_2: 5 - 4 = +1$$

$$\text{N}_3: 5 - 7 = -2$$

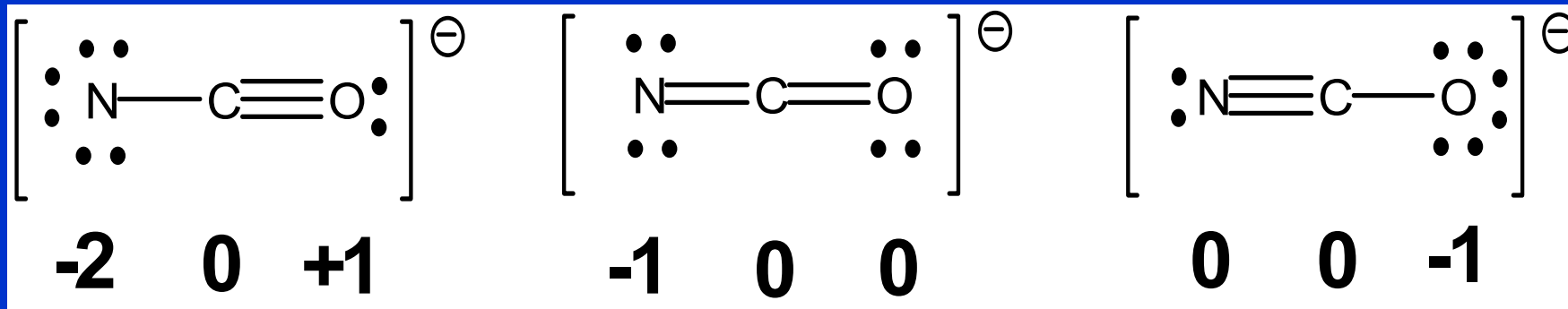

$$\text{N}_1: 5 - 6 = -1$$

$$\text{N}_2: 5 - 4 = +1$$

$$\text{N}_3: 5 - 6 = -1$$

Formální náboj

velké hodnoty
formálního náboje

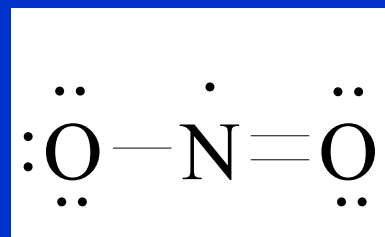
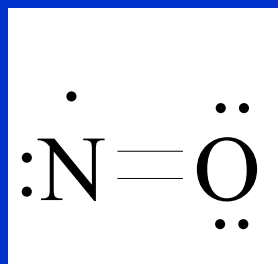

záporný náboj na méně
elektronegativním prvku

Kyanatanový anion
nejlepší vzorec

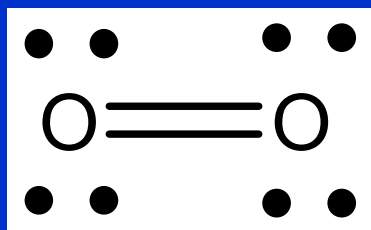
Molekuly s nepárovými elektrony

Dimerizace $\text{NO}_2\cdot$

?

O_2

paramagnetická molekula = má nepárové elektrony

= Lewisovy struktury nevystihují

realitu zcela dokonale → delokalizované e

VSEPR

VSEPR = valence shell electron repulsion
Odpuzování elektronových párů ve valenční vrstvě

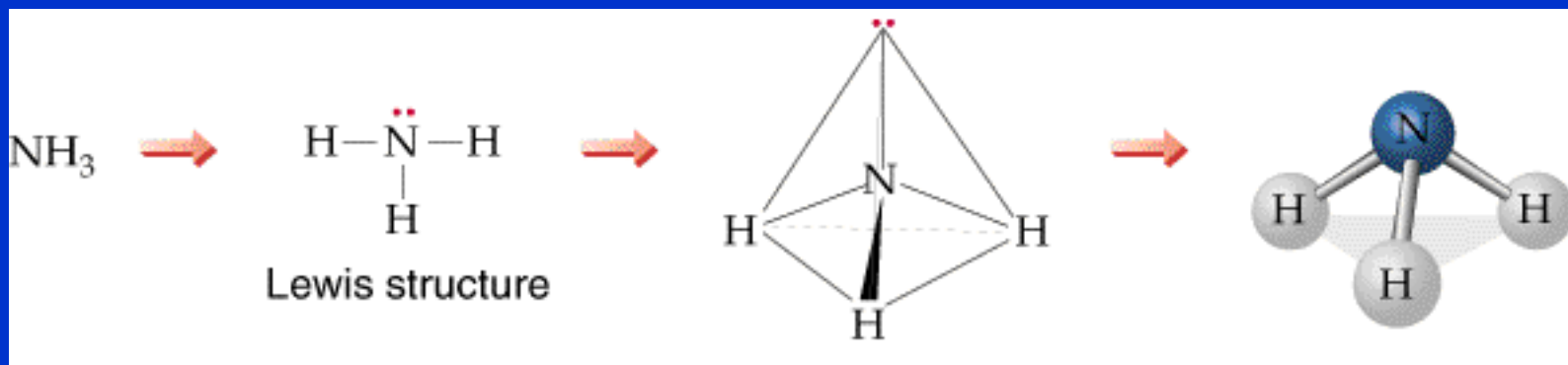

VSEPR

VSEPR = valence shell electron repulsion

Odpuzování elektronových párů ve valenční vrstvě

Empirický soubor pravidel, podle kterého lze snadno určit tvar koordinační sféry atomů a tedy tvar molekul, iontů a molekulových fragmentů prvků hlavních skupin nebo přechodných kovů s elektronovou konfigurací d^0 nebo d^{10}

VSEPR

Molekula = centrální atom + ligandy + volné elektronové páry

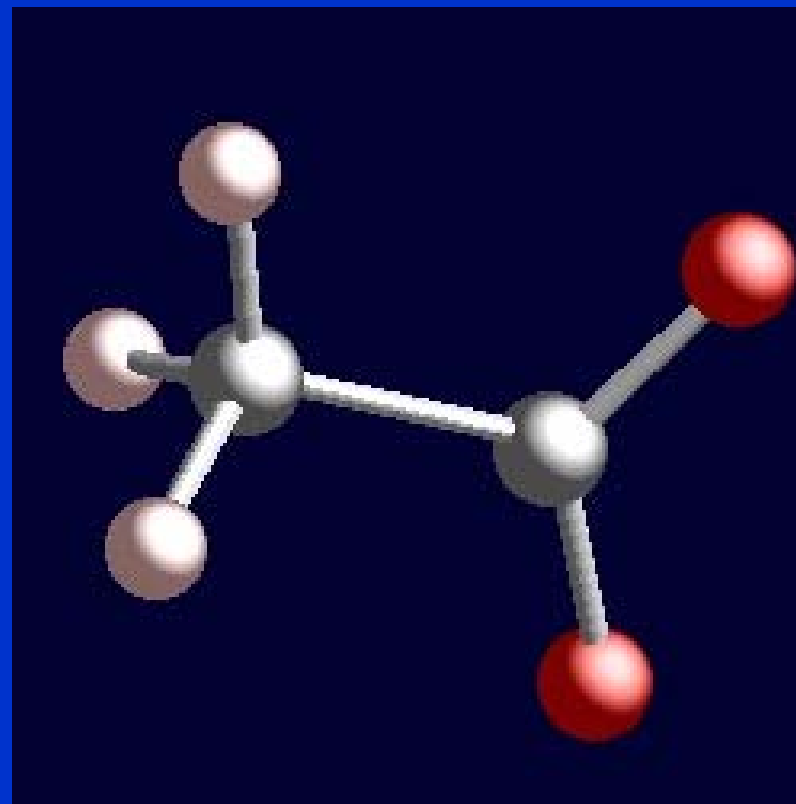
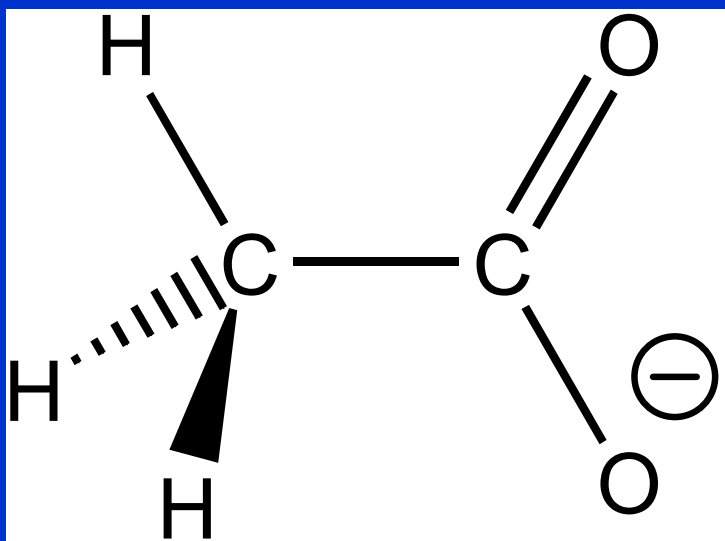
Ligandy = atomy nebo skupiny navázané na centrální atom

Ligandy mají obvykle vyšší elektronegativitu než centrální atom
(ne H nebo kovy)

Valenční elektrony uspořádány do dvojic:

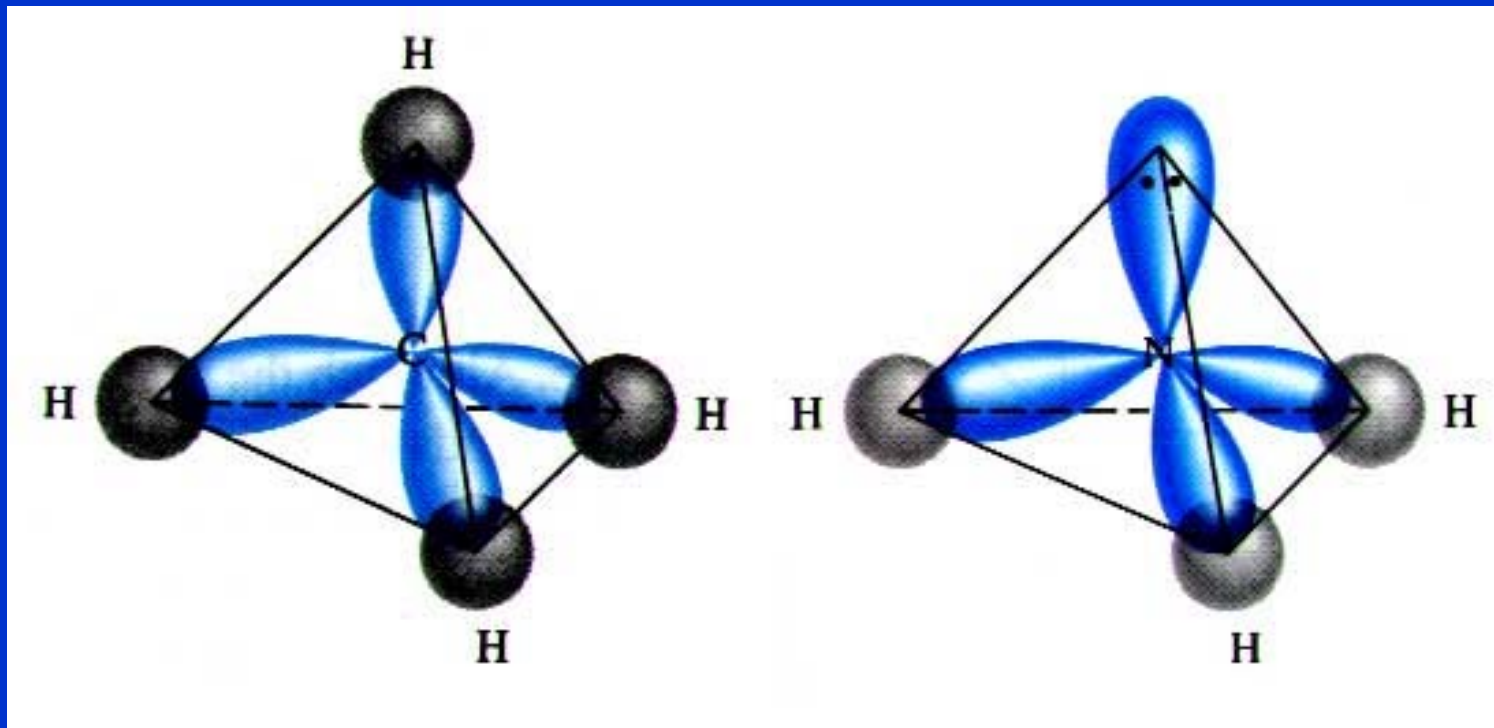
- Vazebné elektronové páry
- Volné (nevazebné) elektronové páry

Centrální atom - ligand

VSEPR

Pro určení základního tvaru koordinační sféry atomu je důležitý počet obsazených **směrů**
= počet volných elektronových párů a počet vazeb
(bez ohledu na násobnost !!)

VSEPR

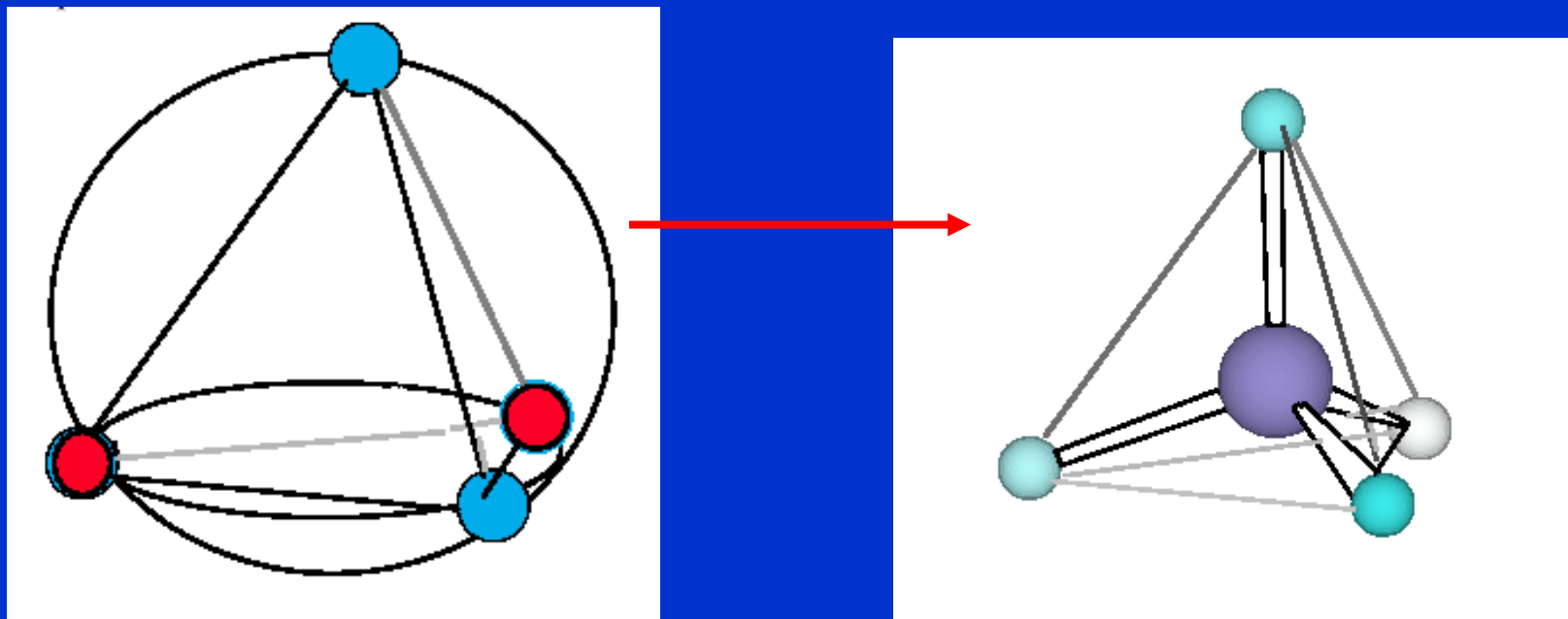
Každý elektronový pár zaujímá určitý prostor kolem centrálního atomu a „zabraňuje“ přístupu ostatním elektronům (odpuzuje je)
= Pauliho princip výlučnosti

Elektronové páry se uspořádají v prostoru kolem centrálního atomu **co nejdále od sebe**, aby se co nejméně odpuzovaly

Volné elektronové páry „zaujímají“ **větší** část prostoru kolem centrálního atomu a jsou mu blíže než **vazebné** elektronové páry

Volný > Vazebný

Tetraedrická molekula methanu CH_4

Umístit 4 body na povrchu koule tak, aby měly mezi sebou **maximální** vzdálenost → tetraedr

VSEPR

Volné elektronové páry a jednotlivé vazby zaujmou v prostoru kolem centrálního atomu uspořádání s **nejnižší energií**, tj. s **nejmenším odpuzováním** mezi elektronovými páry:

centrální atom + 2 ligandy

centrální atom + 3 ligandy

centrální atom + 4 ligandy

centrální atom + 5 ligandů

centrální atom + 6 ligandů

centrální atom + 7 ligandů

lineární

rovnostranný trojúhelník

tetraedr

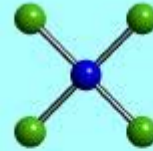
trigonální bipyramida nebo

čtvercová pyramida

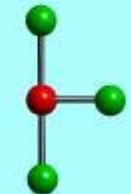
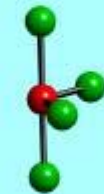
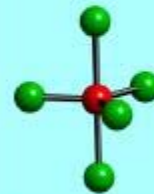
oktaedr

pentagonální bipyramida

VSEPR

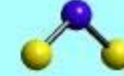
6

5

4

3

2

A = centrální atom

X = ligand

E = volný elektronový pár

VSEPR

Pro pojmenování výsledného tvaru molekuly uvažujeme jen **polohy jader**, NE volné elektronové páry

Objem obsazený elektronovými páry = Odpuzování mezi elektronovými páry

klesá v řadě :

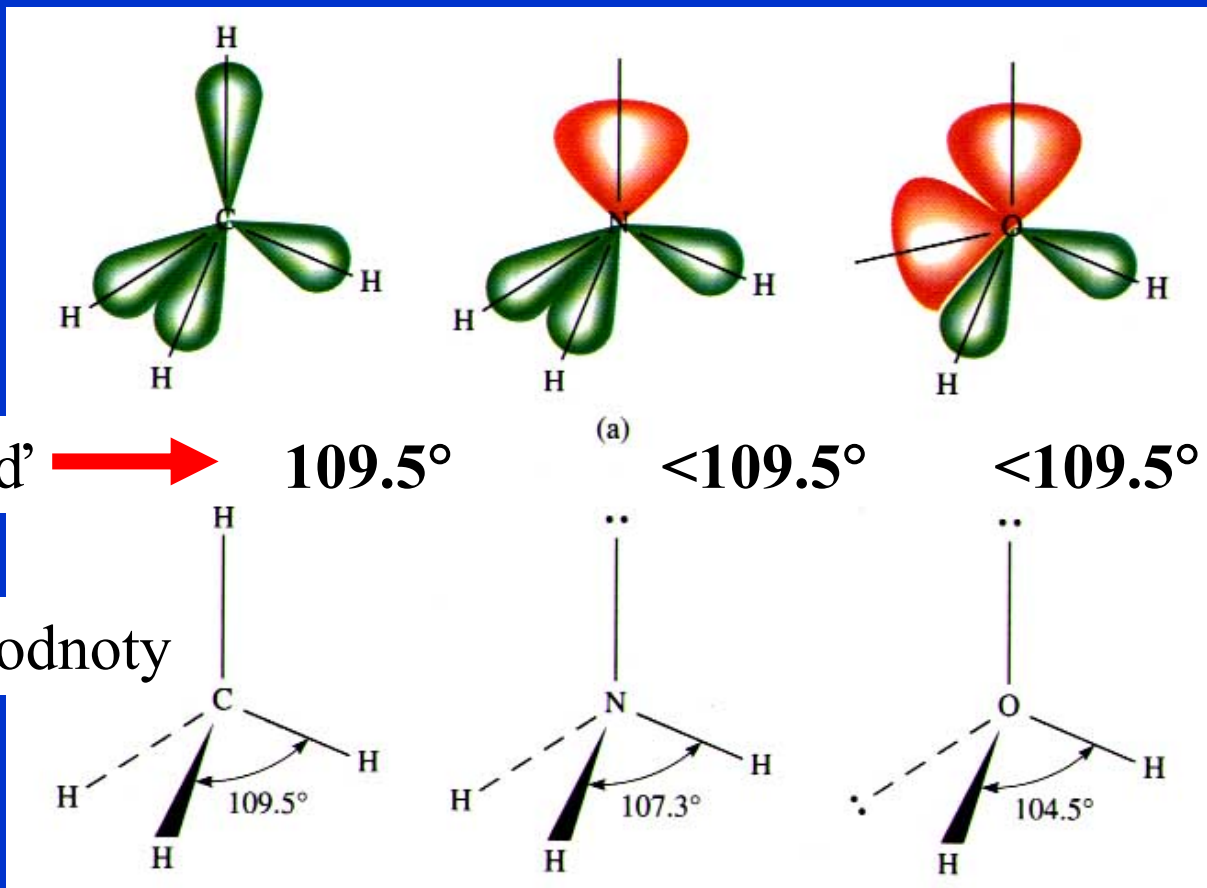
volný-volný > volný-vazebný > vazebný-vazebný

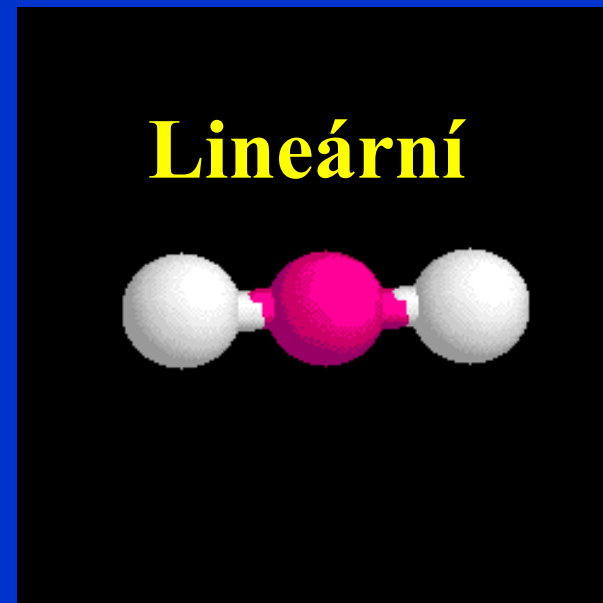
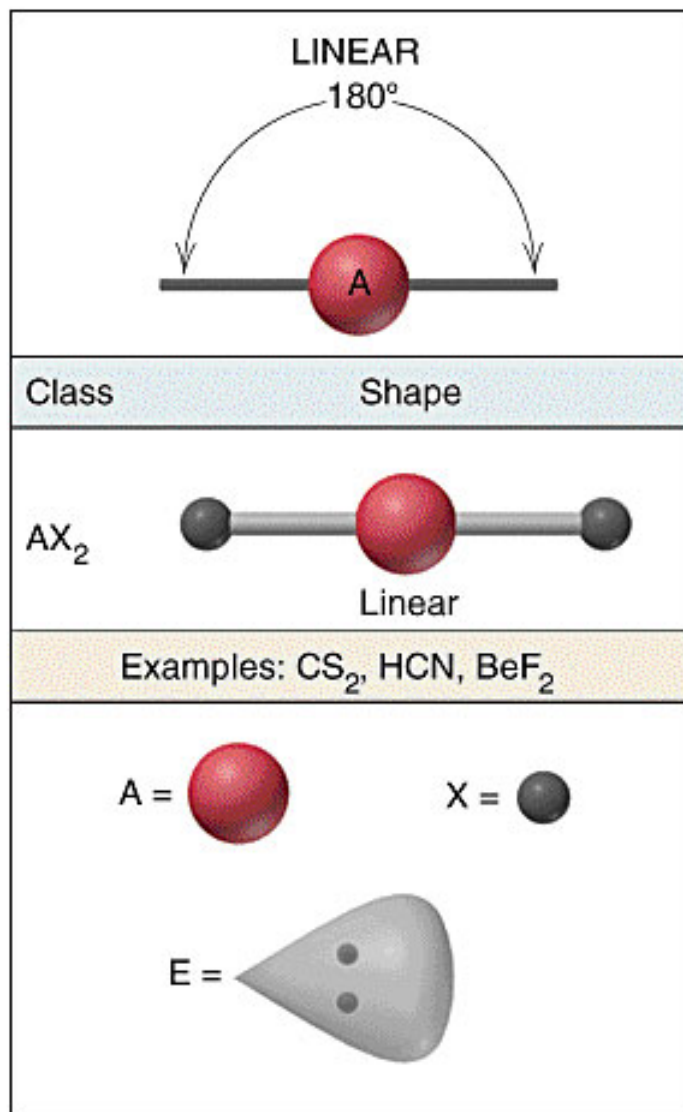
trojná vazba > dvojná vazba > jednoduchá vazba

Změny vazebných úhlů

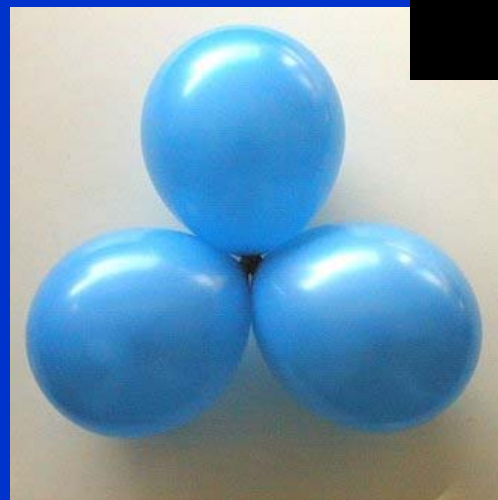
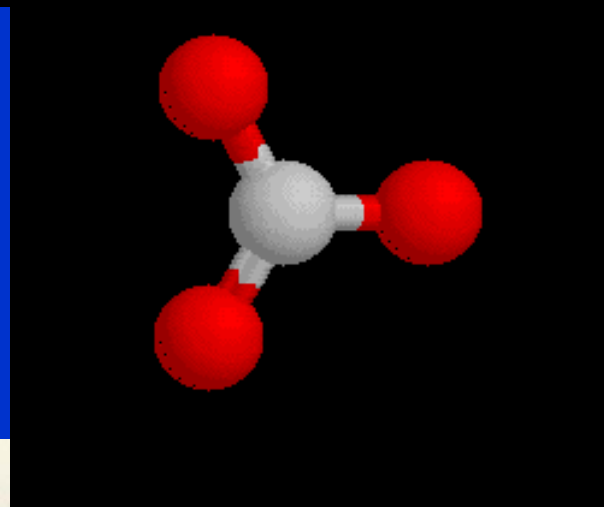
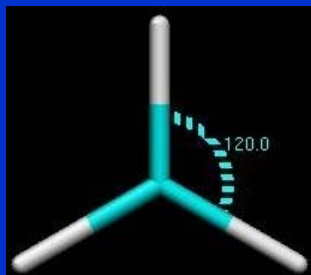
VSEPR předpovídá změnu vazebného úhlu od ideální hodnoty
Ne však numerickou hodnotu vazebného úhlu

Vazebný úhel = 180°

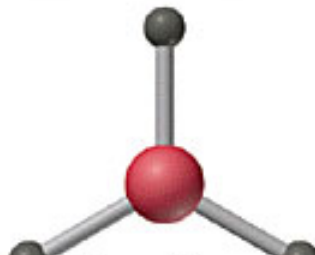
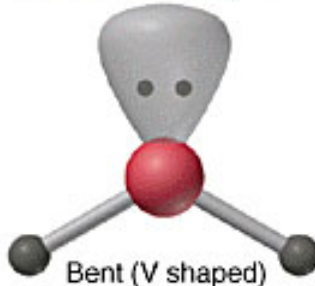
Trigonálně planární

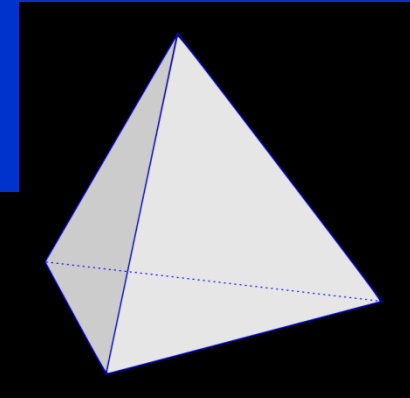
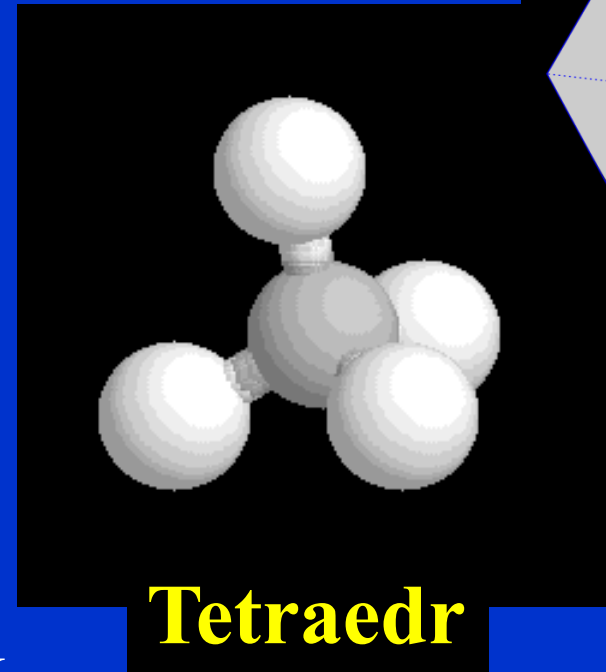
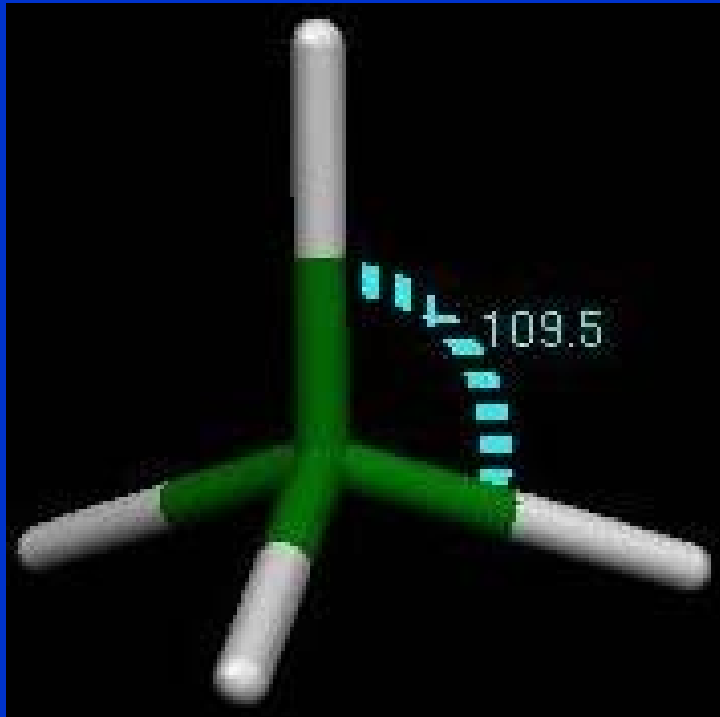
AX_3 : Vazebný úhel = 120°

AEX_2 : Vazebný úhel $< 120^\circ$

Lomená

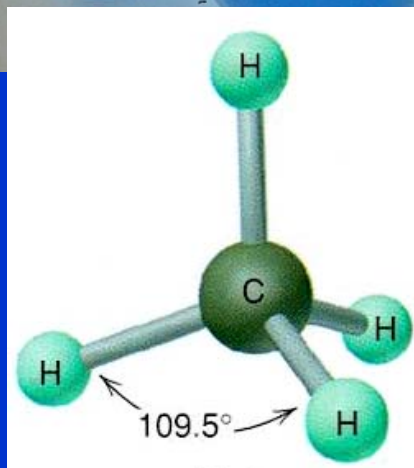
TRIGONAL PLANAR	
Class	Shape
AX_3	 <p>Trigonal planar</p>
Examples: SO_3 , BF_3 , NO_3^- , CO_3^{2-}	
AX_2E	 <p>Bent (V shaped)</p>
Examples: SO_2 , O_3 , $PbCl_2$, $SnBr_2$	

Tetraedrický vazebný úhel

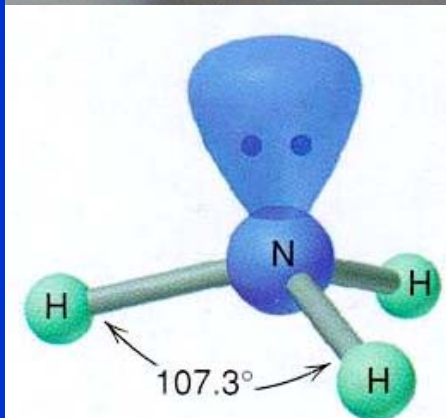

Tetraedrický vazebný úhel = 109,5°

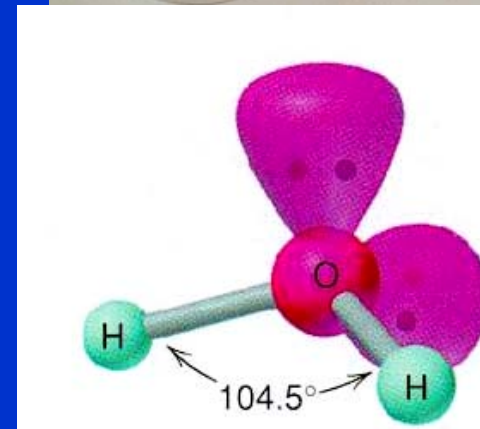
Deformace vazebných úhlů

Tetraedr

Trojboká pyramida

Lomená

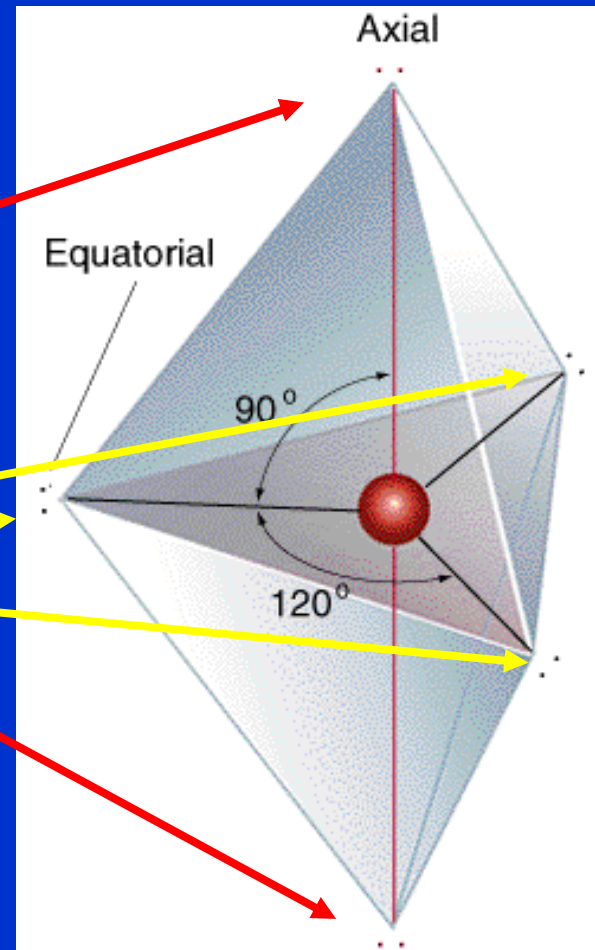
Trigonální bipyramida

TBP má **dva různé typy vrcholů** =
dva chemicky odlišné typy
substituentů, pozic

Dvě axiální

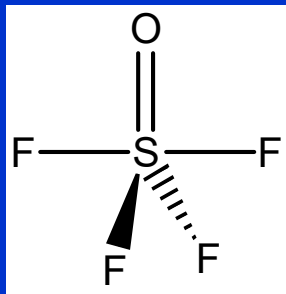
Tři ekvatoriální

**Volné elektronové páry a
násobné vazby vždy obsazují
ekvatoriální polohy**

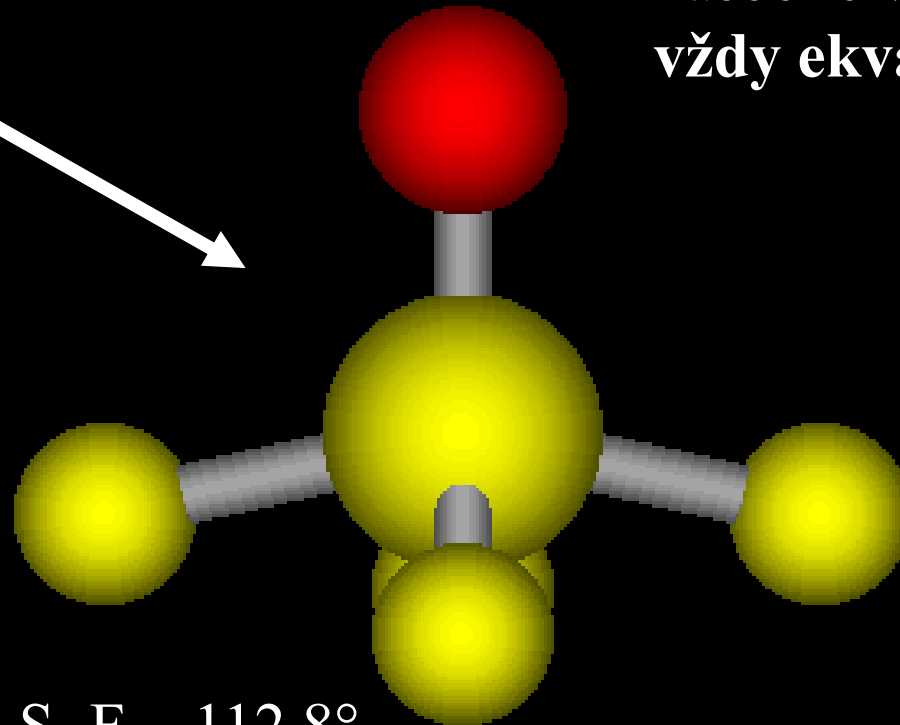

Trigonální bipyramida

tetrafluorid thionylu

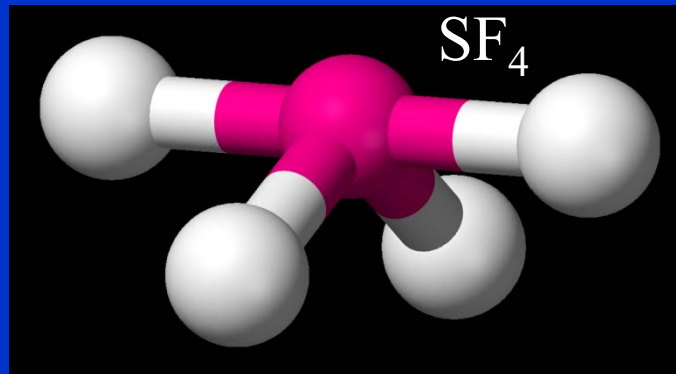
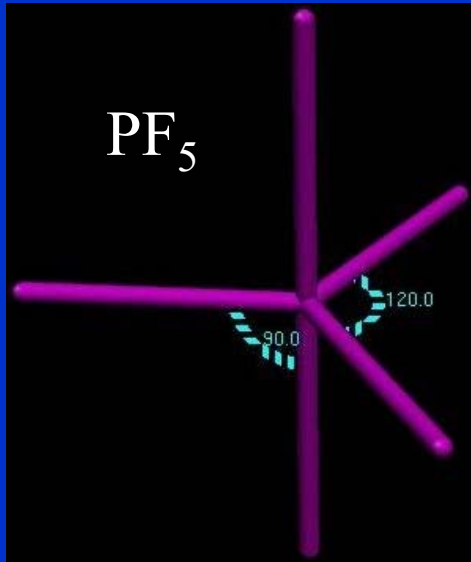

Volné elektronové páry a násobné vazby obsazují vždy ekvatoriální polohy

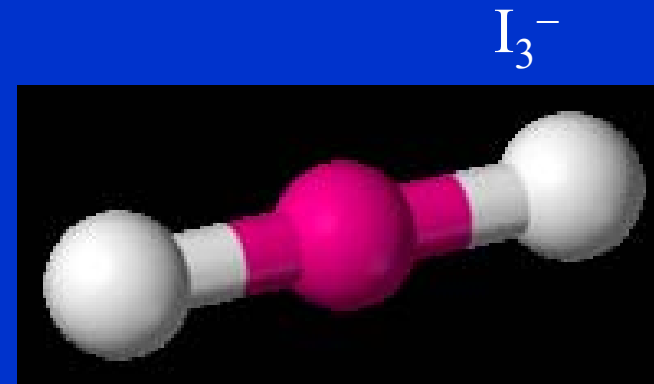
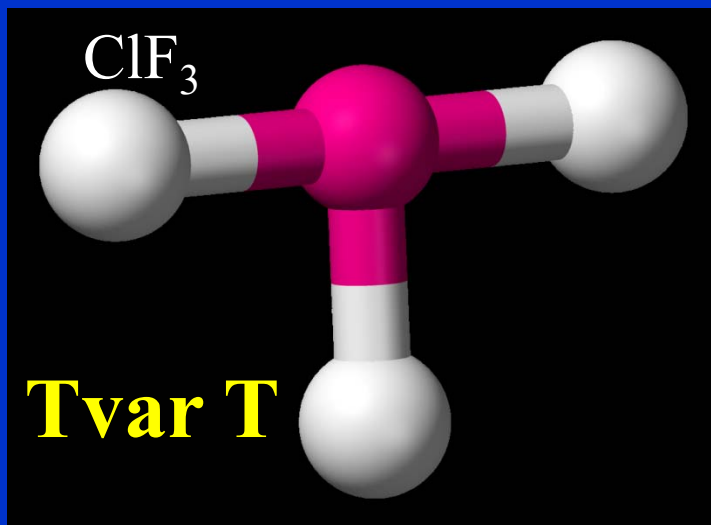
Ekvatoriální F–S–F $112,8^\circ$
Axiální F–S–O $97,7^\circ$

Trigonální bipyramida

Výsledný název tvaru molekuly určuje poloha jader, neuvažujeme volné elektronové páry

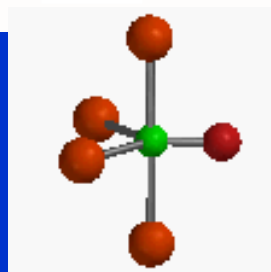
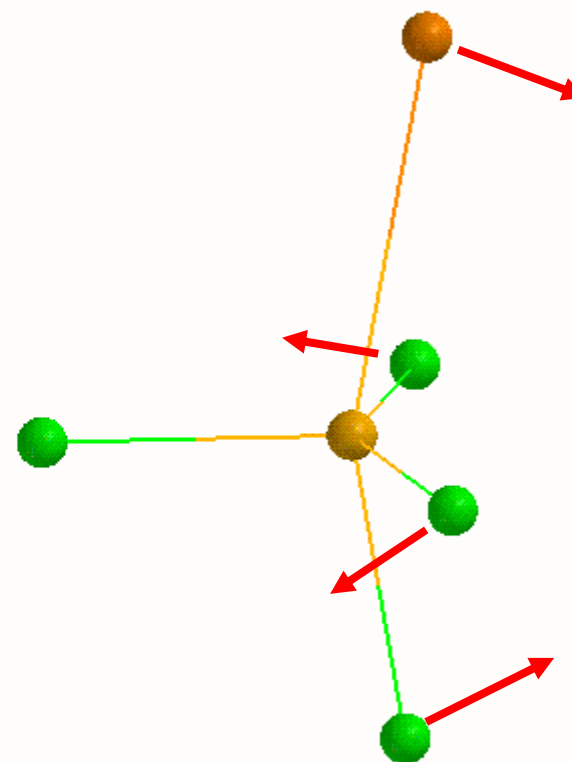
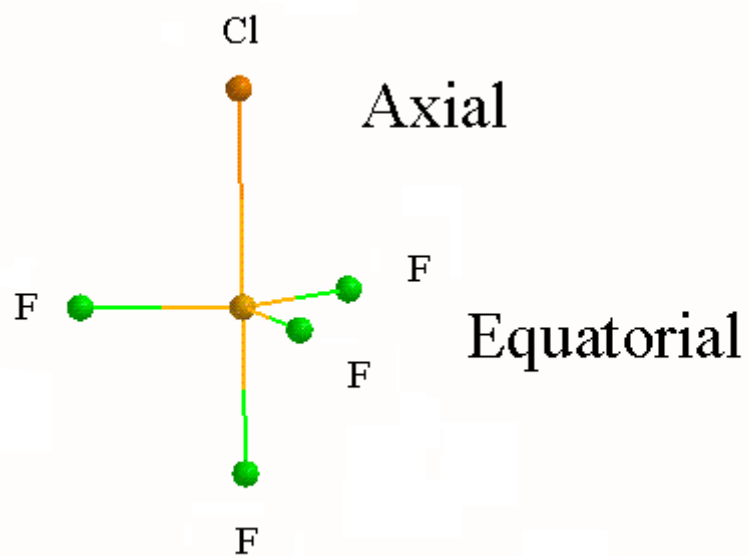
Houpačka

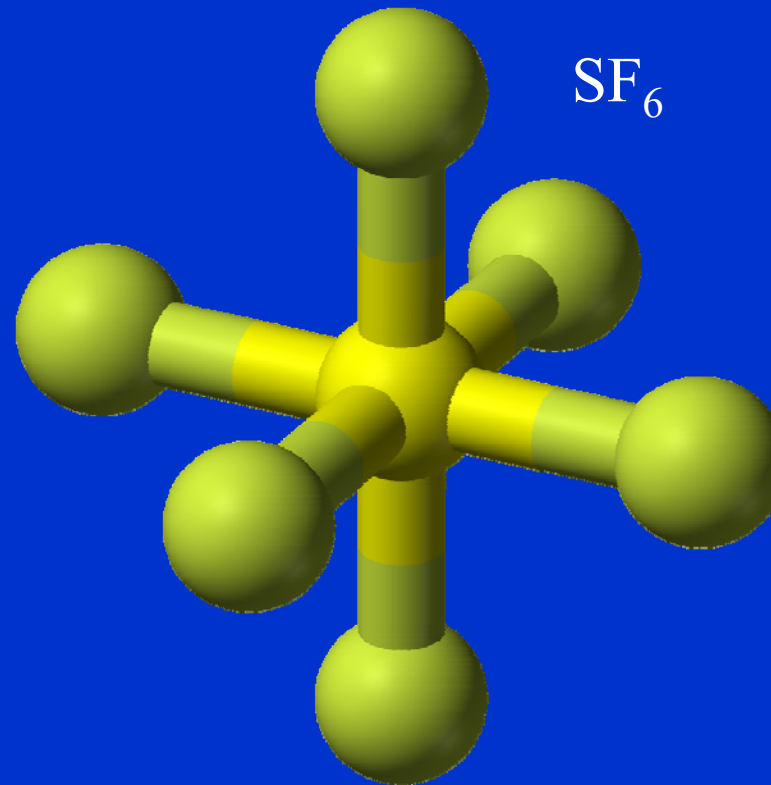
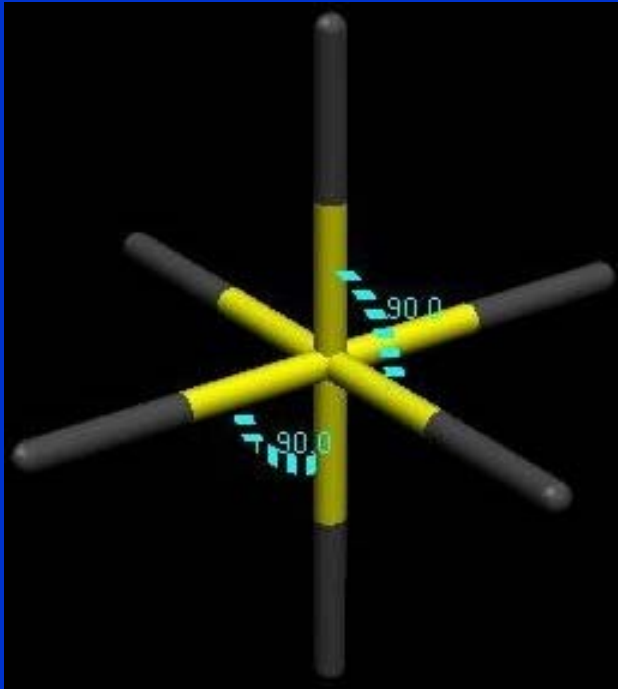
Lineární

Trigonální bipyramida (TBP) a čtvercová pyramida (SP)

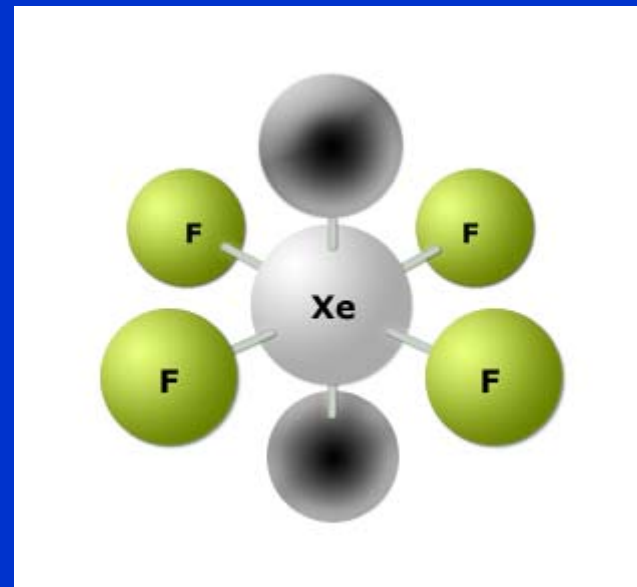
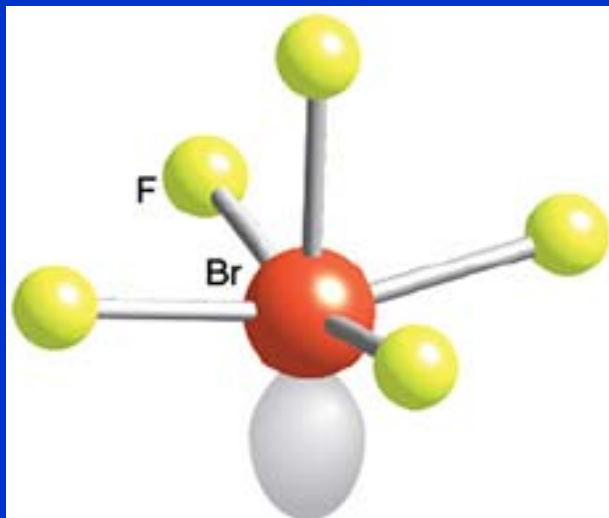

Oktaedr

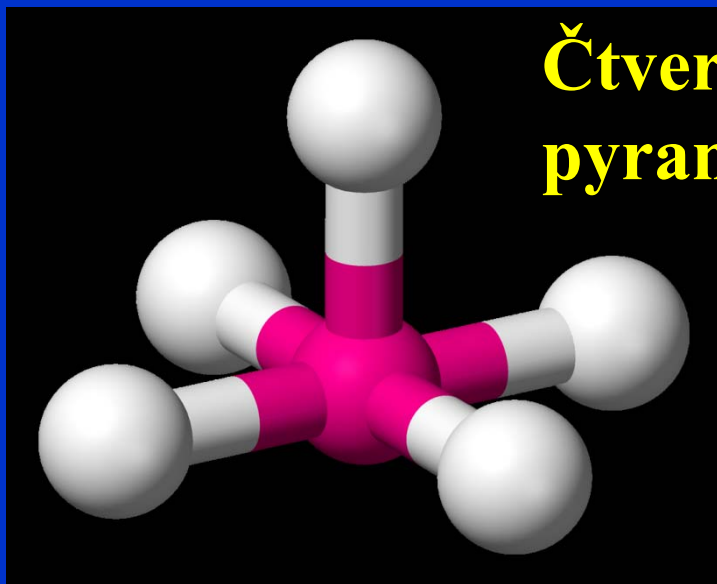

Oktaedrický vazebný úhel = 90°

Oktaedr

**Čtvercová
pyramida**

Čtverec

